

Osnovni tečaj o franjevačkoj misionarskoj karizmi

Franjo Asiški i opredjeljenje za siromašne

Lekcija 19

Impresum

Nakladnik:

Svjetlo riječi, Sarajevo – Zagreb

Za nakladnika:

Zdravko Kujundžija

Prijevod s njemačkog:

Ladislav Z. Fišić

Korektura:

Dražana Radman i Jozo Jezerčić

Grafičko oblikovanje:

Branko R. Ilić

Tisak:

Grafotisak, Grude

Sarajevo – Zagreb, 2003.

Naslov izvornika:

*Grundkurs zum
franziskanisch-missionarischen Charisma*

Nakladnik izvornika:

Međunarodni ravnateljski tim CCFMC

Predsjednik: *Anton Rotzetter, OFMCap*

Drugo, prerađeno izdanje, usklađeno
s prijedlozima Međunarodnog
kongresa CCFMC, Asiz, 1994.

Redakcija:

*Maria Crucis Doka OSF,
Patricia Hoffmann,
Margarethe Mehren OSF,
Andreas Müller OFM,
Othmar Noggler OFMCap,
Anton Rotzetter, OFMCap*

Grafike: *Jakina U. Wesselmann*

Osnovni tečaj o franjevačkoj misionarskoj karizmi

Franjo Asiški i opredjeljenje za siromašne

Lekcija 19

Franjo Asiški i opredjeljenje za siromašne

Iz izvora

O dostojanstvu siromašnih

A. Uvod

B. Pregled

C. Informacija

1. Siromašni

- 1.1. Siromaštvo i siromašni pri koncu 20. stoljeća
 - Socijalna, politička i ekonomska razina
 - Stanovništvo u brojkama
 - Daljnje posljedice siromaštva
- 1.2. Siromašni u Starom zavjetu
- 1.3. Isus i siromašni
- 1.4. Siromašni u srednjem vijeku

2. Rani franjevački pokret

- 2.1. Društvene i gospodarske prilike u 13. stoljeću
- 2.2. Iskustva Franje Asiškog
- 2.3. Iskustva Klare Asiške
 - Odnos prema siromašnom Kristu
 - Povlastica siromaštva
- 2.4. Franjevački pokret: Od siromašnih k siromaštvu

3. Perspektive - sažetak

- 3.1. Socijalno mjesto
- 3.2. Pravednost
- 3.3. Očima siromaha
- 3.4. Novi gospodarski poredak
- 3.5. Novo prakticiranje moći

D. Vježbe

E. Primjene

F. Literatura

O dostojanstvu siromašnih

Franjo se u svemu suobličio siromašnima. Htio je biti kao oni; štoviše, on nije mogao podnositi da netko bude siromašniji od njega. I stoga je dijelio sve što je imao više od siromaha.

Jednoga je dana došao jedan siromašni, bolesni čovjek u mjesto gdje je Franjo djelovao. Franji je bilo žao zbog njegove dvostruke nevolje, siromaštva i bolesti. Dirnut sažaljenjem, počeo je s jednim svojim drugom razgovarati o siromaštvu. Ovaj mu reče: "Brate, on je doduše siromašan, ali možda u cijeloj okolici nema nijednoga čovjeka, koji toliko čezne za bogatstvom kao on". Franjo ga tada ukori i njegov drug uvidje da je pogrešno sudio. Franjo mu zapovjedi: "Idi, skini svoj habit! Tada se baci siromahu pred noge i zamoli oprostjenje! Ali nemoj ga moliti samo za oprostjenje nego i za njegovu molitvu!" Drug je poslušao: otišao je, zamolio oprostjenje i vratio se. Tada mu Franjo reče: "Brate, kad vidiš siromaha, pokazat će ti se zrcalo Gospodina i njegove siromašne Majke" (prema 2 C 84).

Marija i Isus. Beate Heinen, 1977.

Aspekti siromaštva

Tema "siromaštvo" je jedna od najvažnijih oko koje se u povijesti Crkve vodila borba. Podloga za ovo je život siromašnoga Isusa i njegov Govor na gori. Prema tome su se orijentirali prvi kršćani koji su živjeli u zajednici dobara (Dj 2 i 4), pustinjski oci, redovništvo, pokreti siromašnih i prosjački redovi u 12. i 13. stoljeću, karitativne redovničke zajednice u 19. stoljeću, razvitak katoličkog socijalnog učenja za Leona XIII., i, konačno, biblijski obrazloženo opredjeljenje za siromašne od Drugog vatikanskog sabora. U svim vremenima susrećemo kršćane, koji bi htjeli što je moguće doslovnije slijediti Isusa i to je uvijek bilo povezano s više i manje radikalnim oblicima dragovoljnog siromaštva.

Mora, nam, dakako biti jasno da se pod "siromaštvom" razumije dvije stvari. Siromaštvo je najprije iznuđeno stanje koje treba prevladati.

Govor na gori. Linorez Azariaha Mbathe, Južna Afrika

Siromaštvo je također dragovoljno izabrani ideal, krepost, spasenjsko sredstvo za veću osobnu slobodu koja pripada težnji prema savršenosti.

Sukladno s gospodarskim i socijalnim promjenama mijenja se i shvaćanje ovoga ideala. Danas nam je jasno da se sučeljavanje s ovim idealom vodilo bez odnosa prema ljudima koji svaki dan moraju trpjeti siromaštvo, a Isus se obraća upravo siromašnima.

Pregled

B

Evandeosko opredjeljenje¹

Ova se Lekcija sastoji iz tri dijela. Uvijek se radi o siromašnima kojima su se Franjo i Klara priklonili.

U prvom se djelu bavimo siromašnima, najprije u svijetu, potom u bibliji i, konačno, u srednjovjekovnom kontekstu.

U drugom se dijelu bavimo najprije društvenim gospodarskim prilikama u 13. stoljeću. Iz ove perspektive pokušat ćemo shvatiti temeljno iskustvo Franje i Klare iz Asiza: njihov način nasljedovanja siromašnoga Isusa a također način prve franjevačke braće i sestara.

U trećem se dijelu sažimamo nekoliko temeljnih perspektiva.

¹ Odluka u korist siromašnih

1. Siromaštvo

1.1. Siromaštvo siromašnih pri koncu 20. stoljeća

● Socijalne, politička i gospodarska razina

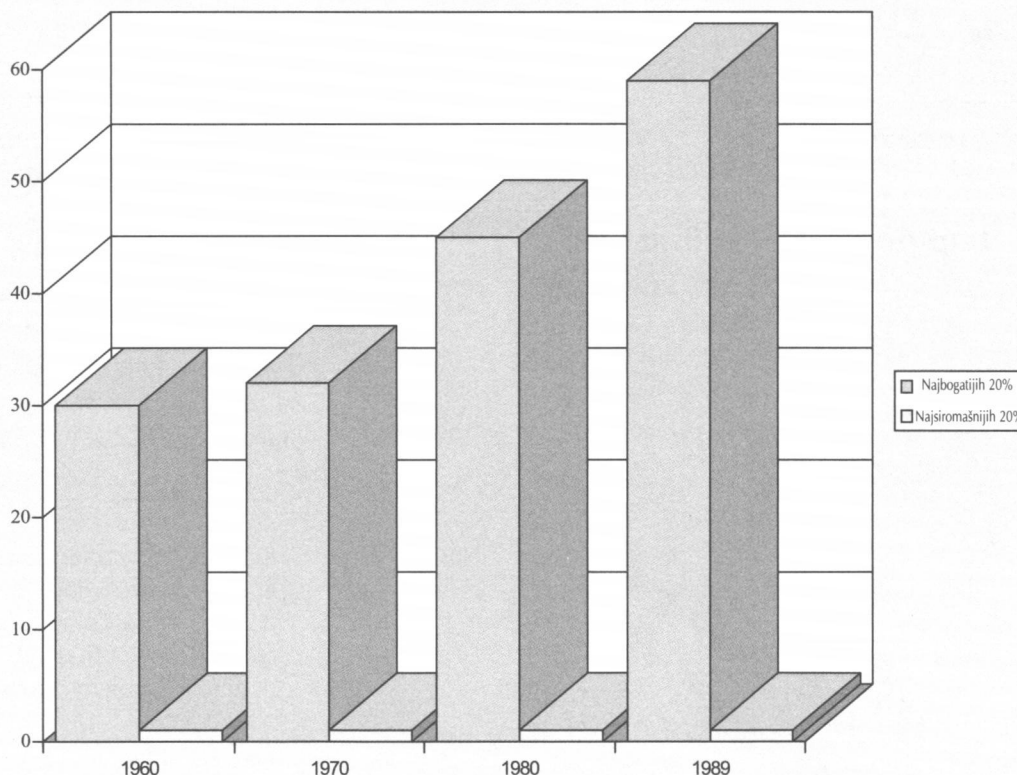
Koncem 20. stoljeća višestruko se povećao broj ljudi koji moraju živjeti u iznuđenom siromaštvu. Istodobno bogati postaju sve bogatijim. I rascjep između industrijskih zemalja i zemalja koje važe

kao trećerazredne ("Treći svijet"²) postaje sve veći. Sedam najbogatijih industrijskih zemalja (G 7)³ su toliko koncentrirane na svoje vlastite interese i probleme, slično kao i bogati u tzv. zemljama Trećega svijeta, da ne nemaju u vidu pravedni svjetski gospodarski poredak. Svugdje se prihodi nepravedno dijele.

Nepravedni trgovački uvjeti između Sjevera i Juga vode k sve većem siromašenju u "zemljama Trećega svijeta".

Još pred industrijsku revoluciju oko 1750. godine bili su neznatne razlike u razini življenja između zemalja, koje danas smatramo razvijeni i onih

Jaz u prihodima između najbogatijih i najsiromašnijih 20% svjetskog stanovništva Odnos u primanjima 1961-1989.

Izvor:

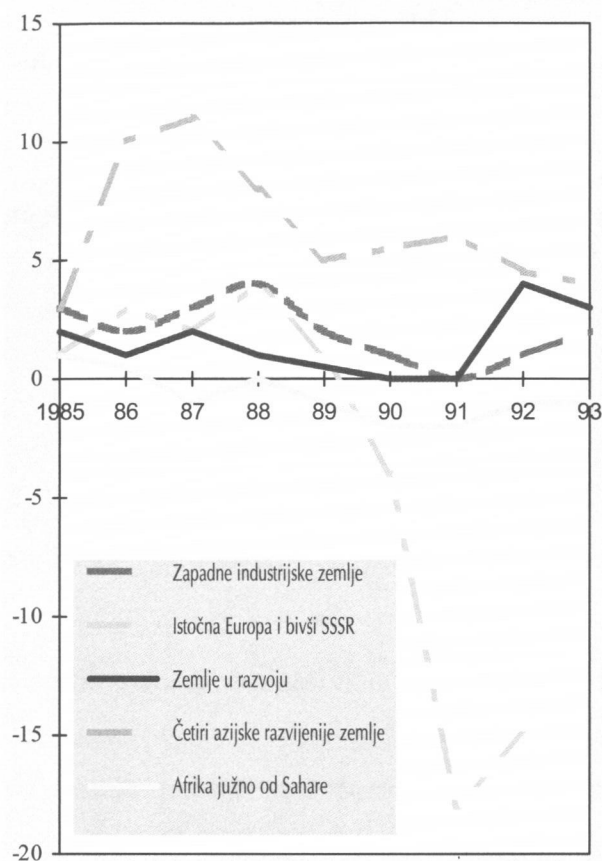
IMF 1992; UNDP 1992.

² Ovo ne treba shvaćati kao geografski pojam nego kao ekonomsku klasifikaciju. Misli se na manje odnosno najmanje razvijene zemlje.

³ Njemačka, Francuska, Velika Britanija, Italija, Japan, Kanada, USA

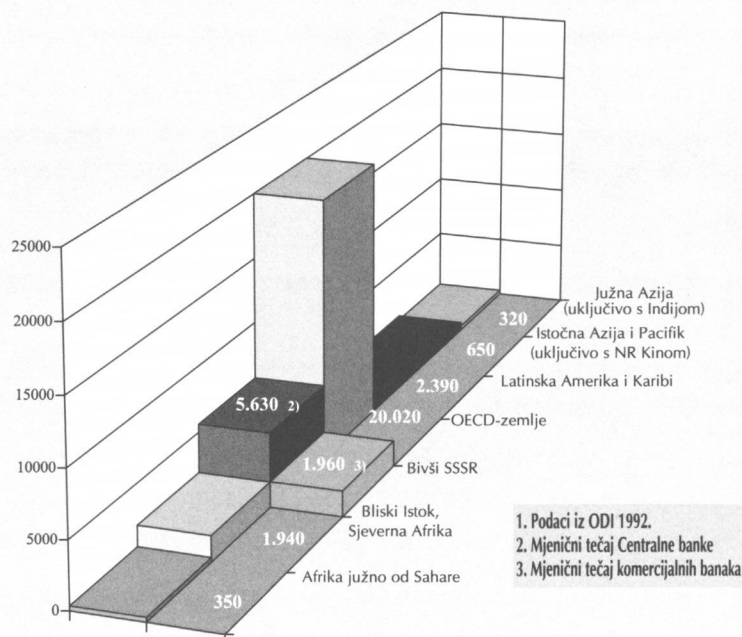

Jaz u prihodima između najbogatijih i najsiromašnijih 20% svjetskog stanovništva Realni rast bnp po glavi 1985-1993.

Izvor: IMF 1992; UNDP 1992.

bnp po glavi (1990) u US\$

Izvor: Svjetska banka 1993.

koje označava kao nerazvijene. Samo sto godina kasnije situacija se snažno promijenila: počeo se otvarati rascjep između obiju skupina zemalja: oko 1850. godine imale su industrijski razvijene zemlje prihod po glavi stanovnika⁴ od 150 do 170 dolara. Danas njihov mjesečni prihod po glavi stanovnika iznosi između 6.000 do 32.000 dolara, dok prihod po glavi stanovnika najsiromašnijih zemalja još uvijek leži kod 420 dolara. Ovaj je odnos 1970. godine bio 40:1. Ovaj se razvitak dodatno obrazlaže osvajanjem i podlaganjem stranih zemalja koje su izvršile europske kolonijalne sile. Iz povijesti znamo. Preko kamata novac rađa novac. Time se do danas ubrzava gomilanje kapitala.⁵ Uz pomoć kapitala i tehnologija se dalje razvija.⁶ Tako industrijski nerazvijene zemlje zapadaju u sve većoj mjeri u ovisnost o bogatima i tako postaju siromašne zemlje. Razvitak teče nejednako i nepravedno, bogatstvo jednih pada na teret siromašnih.

Kao što novac rađa novac, tako i siromaštvo rađa siromaštvo. To se prema podacima skandinavskog gospodarstvenika R. Nurskea drugim riječima kaže da su siromašni siromašni jer su siromašni. Njihov je prihod premalen a da bi mogli štedjeti. Zbog toga ne mogu ni ulagati, a to znači: njihovi strojevi i tvornice zastarijevaju i propadaju. U skladu s tim, oni ne mogu proizvesti dovoljno proizvoda (= produktivnost) da bi od toga mogli živjeti, a pogotovo da bi osigurali budućnost. Ovo opet ima za posljedicu da se mogu isplati samo niske plaće. I tako se zatvara krug.

⁴ Indikator gospodarskog razvika u uspoređivanju zemalja. Za njegovo se obračunavanje ukupno neto prihod jedne zemlje dijeli s brojem njezinih stanovnika.

⁵ Nagomilani novac ili dobra kao zgrade, strojevi i tlo, što se ulaže u proizvodnju drugih dobara.

⁶ Učenje o primijenjenim i primjenljivim proizvodnim procesima u tehnici.

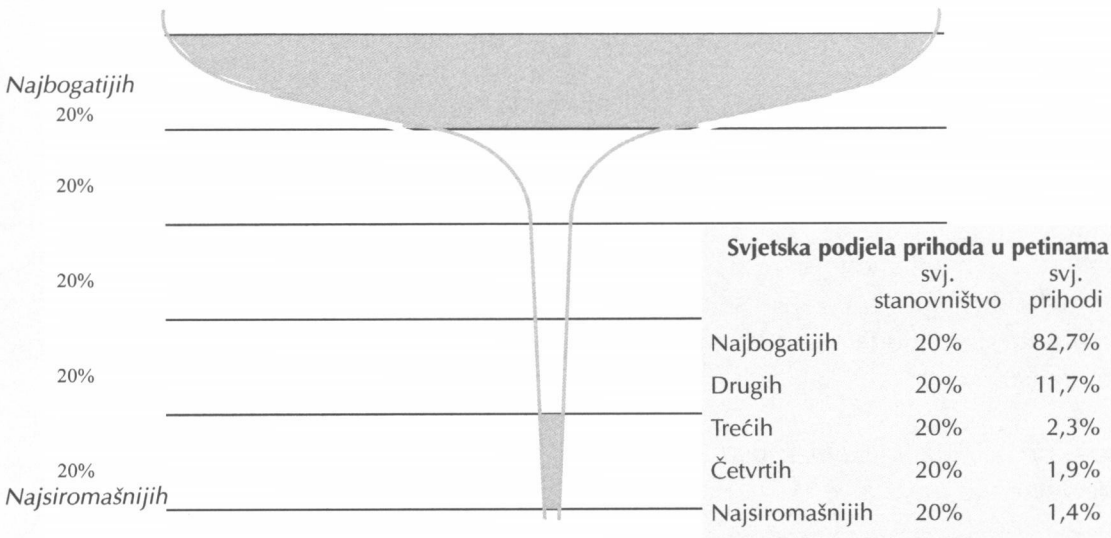
Iz "Izvještaja o ljudskom razvitku 1992" razvojnog programa Ujedinjenih Naroda (UNDP):

- ● ● Na 20% najbogatiji otpada 82,7% i
- ● ● Na 20% najsiromašnijih samo 1,4% svjetskog prihoda.

20% siromašnog stanovništva u svijetu imaju udio

- ● ● u samo 0,2% međunarodnog zajma koji daju trgovačke banke;
- ● ● u 1,3% međunarodnih ulaganja;
- ● ● u 1% međunarodne trgovine i
- ● ● u 1,4% međunarodnog prihoda.

Prihodi svjetskog stanovništva

Izvor: UNDP 1992.

- ● ● Bogate su zemlje 1960. godine raspolagale prihodom koji je 30 puta bio veći od prihoda siromašnih zemalja, a ovaj se odnos 1990. podvostručio. Bogate zemlje posjeduju 60 puta više od siromašnih zemalja.

Globalne nejednakosti u prihodima između najbogatijih i najsiromašnijih 20% svjetskog stanovništva 1960-1989. (postotak globalnog prihoda)				
	Najsiromašnijih 20%	Najbogatijih 20%	Odnos najbog. / najsirom.	Gini-koefficient*
1960.	2,3	70%	30 prema 1	0,60
1970.	2,3	73,9	32 prema 1	0,71
1980.	1,7	76,3	45 prema 1	0,79
1990.	1,4	82,7	59 prema 1	0,87

* Gini-keoficijent mjeri podjelu prihoda; što je veća vrijednost, to je manja jednakost u dijelnom odnosu.

Siromašne zemlje nemaju pristupa

- ● ● kreditima: jedva mogu pozajmiti nešto novca;
- ● ● kapitalu: ne mogu izgraditi vlastiti imetak;
- ● ● tehnologiji: ne mogu znatno popraviti metode proizvodnje.

U usporedbi s nerazvijenim zemljama zemlje Sjevera raspolažu s devet puta više znanstvenika i tehnički obrazovanog osoblja i s 24 puta više investicija na području tehnologije.

Živimo u nepravednom svijetu. Pravo svakoga čovjeka na primjerenu prehranu, kako to tvrdi 25. član Izjave o ljudskim pravima, ostaje teorija. Stvarnost izgleda sasvim drugačija:

- ● ● 25% svjetskog stanovništva je prehranjeno ili dovoljno hranjeno;

- ● ● 15% živi s kvalitativno dovoljnom ishranom (2500/2800 kalorija⁷), koja je ipak siromašna životinjskim bjelančevinama;
- ● ● 20% se nalazi na granici od 2500 kalorija dnevno, što ukazuje na nedovoljno životinjskih bjelančevina;
- ● ● 30% svjetskog stanovništva je pothranjeno;
- ● ● 10% ljudi, koji žive na svijetu, trpe od kronične gladi.
- ● ● U Europi se godišnje po osobi pojede 70 kg mesa a u Centralnoj Africi samo jedan kilogram;
- ● ● Jedan Europljanin uzima 100 litara mlijeka godišnje a jedna Peruanac samo 10 litara.

Sažetak: 60% svjetskog stanovništva trpi od pohranjenosti različitih stupnjeva. Cijeni se da je 1980. godine umrlo 16 milijuna djece ispod pet godina od pothranjenosti.

"Dok golemom broju ljudi još uvijek nedostaje ono apsolutno potrebno, neki žive – čak i u ne-

razvijenim zemljama – uobilju i rasipnosti. Jedno uz drugo postoje luksuz i bijeda. Malo njih ima slobodu odlučivanja, dok mnogi mogućnosti djelovati inicijativno i odgovorno i često se nalazi u radnim i životnim uvjetima koji su nedostojni čovjeka" (GS 63).

Bogati zabrinuto gledaju na porast stanovništva siromašnih i angažiraju se u kampanjama za planiranje obitelji. Ili zaključuju da su rudna bogatstva ograničena. Ipak, jedan jedini Amerikanac potroši toliko energije koliko

- ● ● 2 Europljanina
- ● ● 55 Indijaca
- ● ● 168 Tanzanijaca
- ● ● 900 Nepalaca
- ● ● 70% siromašnoga stanovništva potroši
- ● ● 15% energije
- ● ● 30% žita
- ● ● oni primaju 18% dobitka od trgovine
- ● ● posjeduju 8% industrije
- ● ● izdaju 6% za zdravlje
- ● ● i imaju 17% stečenih dobara (= bruto-socijalni produkt)

Papa Ivan Pavao II. rekao je u Kanadi:

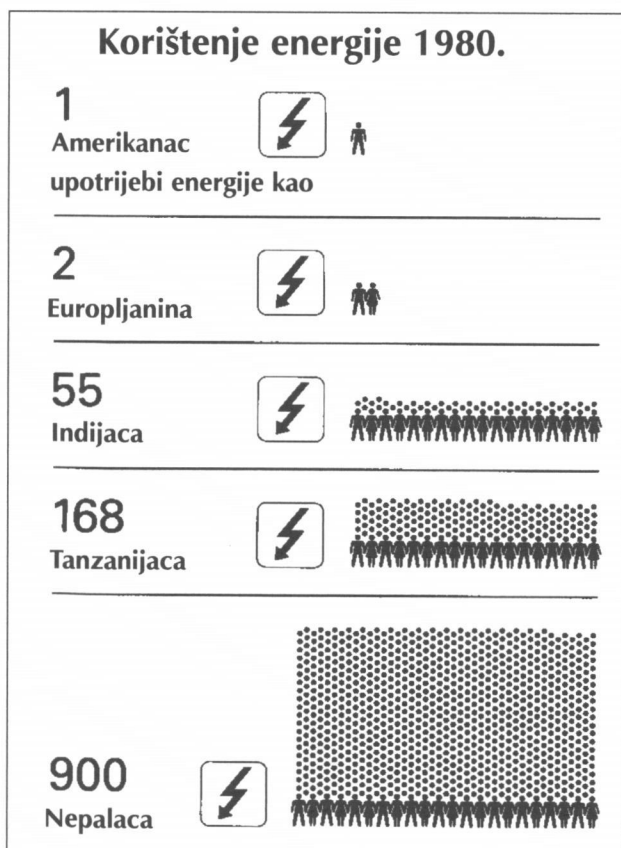
"Siromašni će Jug suditi bogatom Sjeveru. Siromašni ljudi i siromašni narodi će suditi onima koji im uskraćuju dobra i na teret drugih samo za sebe gomilaju gomilaju imperijalistički monopol gospodarske i političke nadmoći" (propovijed 17.09.1984 u Edmontonu).

Jedna milijarda djece živi u siromašnim zemljama. Ondje

- ● ● svako 4. dijete trpi od gladi,
- ● ● dvoje od petero djece ne ide u školu,
- ● ● četvero od petero djece u seoskim područjima živi bez pitke vode,
- ● ● četvero od petero djece nema liječničke skrbi.

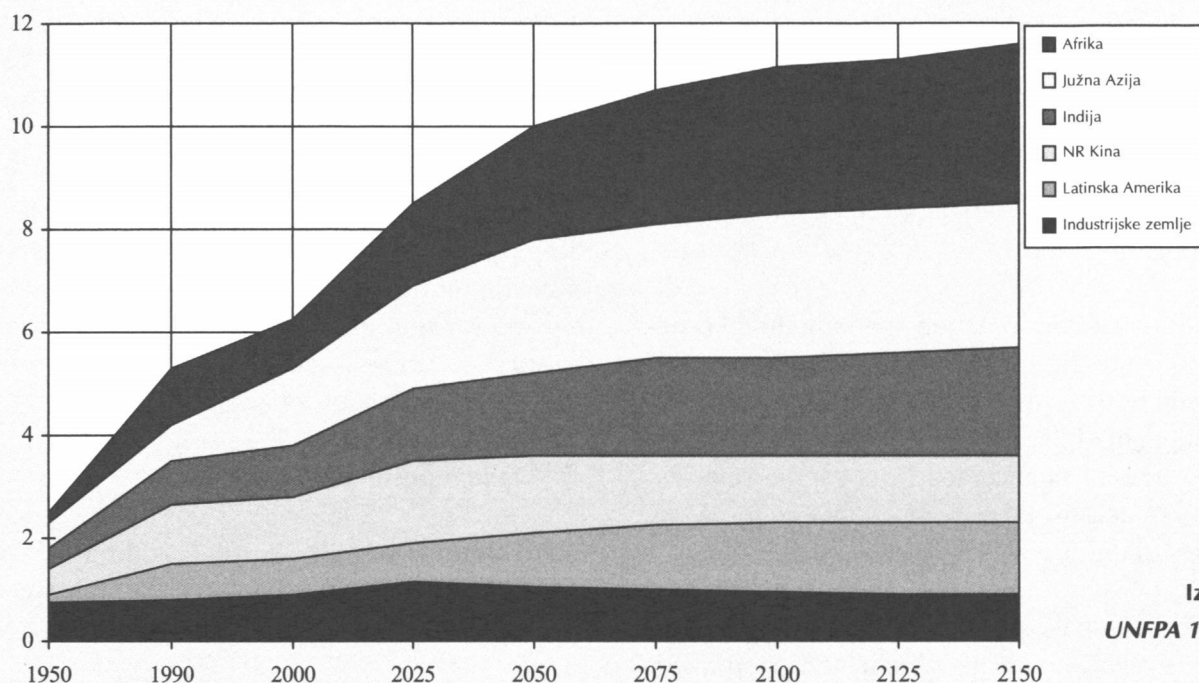
● Stanovništvo u brojkama

Prema podacima Ujedinjenih Naroda popeo se broj svjetskog stanovništva 1992. godine na

⁷ Jedinica energije, osobito toplotne energije (količina toplote)

Prognoze stanovništva (srednja varijanta) prema regijama

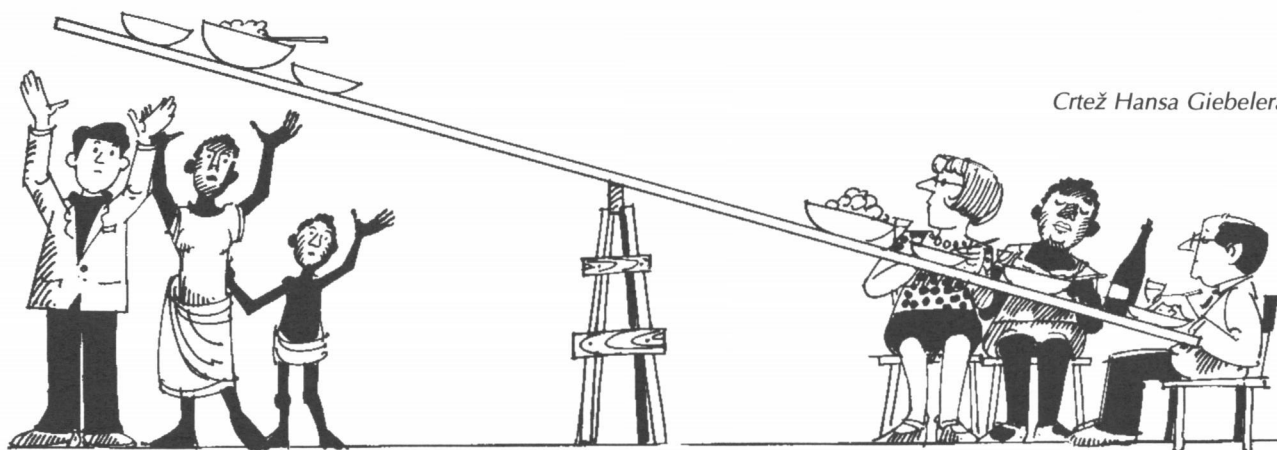
5.480 milijuna. Tijekom sljedećega desetljeća očekuje se godišnji porast od prosječno 97 milijuna, najveći u povijesti čovječanstva.

Ovaj sve veći porast stanovništva i iskorištavanje rudnoga blaga dovest će do ekološke katastrofe ako se ne poduzmu žurne mjere. Samo ravnoteža između stanovništva potrošnje i razvitka omogućit će da se dokine životno opasno siromaštvo a da se pritom ne razore temelji života.

Broj djece koja ne znaju pisati ni čitati (= analfabeti) je od 1980. do 1988. porastao na godišnje

30 milijuna. Od 95 milijuna djece, koja su 1988. u zemljama trećeg svijeta bila upisana u školu, njih 25 milijuna nije došlo do četvrtog razreda, a to je 26%. Najteže pogođene regije su Latinska Amerika, Karipski otoci i južna Azija. U istom vremenskom razdoblju popeo se broj siromašnih, koji moraju živjeti ispod egzistencijalnog minimuma (= apsolutno siromašni) u Africi od 166 na 273 milijuna, u Aziji od 662 na 737 milijuna, u Latinskoj Americi od 130 na 204 milijuna.

"U svakom slučaju mora se kritizirati postojanje gospodarskih, finansijskih i socijalnih mehanizama,

koji, iako vođeni voljom čovjeka, ipak djeluju gotovo automatski, pri čemu se učvršćuje situacija bogatstva jednih i siromaštva drugih" (Ivan Pavao II., SRS 16).

Drugim riječima, u današnjem gospodarskom poretku, koji Latinoamerikanci kritiziraju kao "razuzdani kapitalizam", moraju srednji stalež koji nestaje i donji slojevi s najmanjima primanjima platiti cijenu.

Pozvati na slobodno natjecanje između tako nejednakih skupina ljudi i područja znači isto što i dopustiti borbu između vukova i ovaca. Iz svakoga natjecanja izlaze pobjednici i gubitnici. "Slobodno tržište" nužno jača i obogaćuje one koji imaju novac. Isto tako nužno slabi i osiromašuje one koji mogu nuditi svoju radnu snagu.

Ova je nejednakost postala najvećim izazovom čovječanstva. Što je na svijetu veća nepravednost, to je veći i politički i socijalni nemir. Svijet u kojemu raste bogatstvo za malo njih, dok velika većina tone sve dublje u siromaštvo, svijet je

bez budućnosti. Takav razvitak vodi ranije ili kasnije do razorne eksplozije.

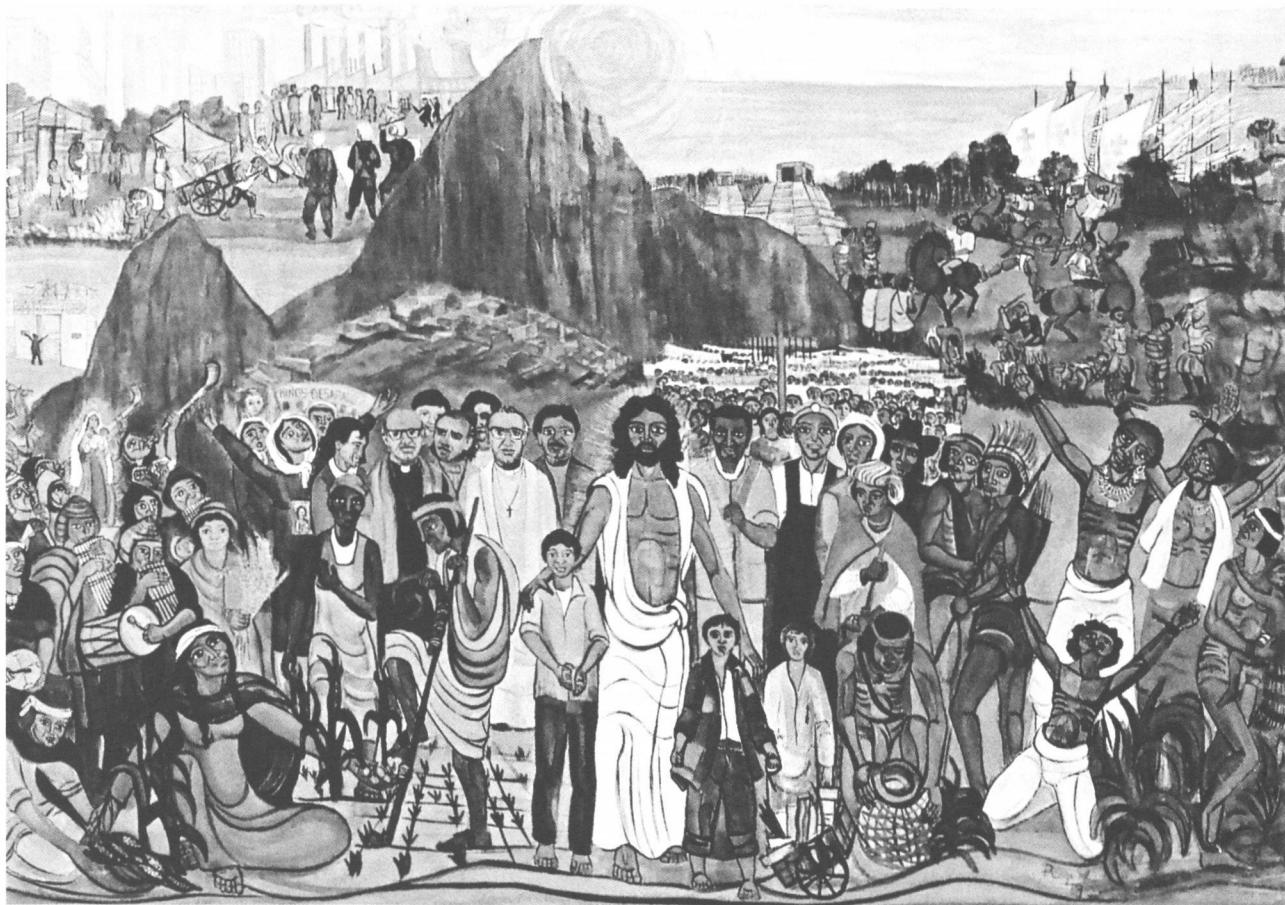
U Latinskoj Americi u velegradovima pao prihod siromašnih između 1980. i 1990. za 10%. Istodobno je porastao prihod 5% bogatih za 15%.

I "Izvešće o ljudskom razvitku 1992." Ujedinjenih Naroda pokazuje nam jedan svijet u kojemu rascjep između bogatih i siromašnih postaje sve veći. "Ponor nejednakosti" sve više se produbljuje – kao što smo upravo vidjeli – ne na zadnjem mjestu zato što se, kako mi mislimo, probio novoliberalni model gospodarstva (usp. Lekc. 21).

● Daljnje posljedice siromaštva

Latinoamerički biskupi su 1992. godine u Santo Domingu pozvali sve kršćane na kontinentu na šire shvaćanje teme "siromaštvo".

"Mislimo osobito na sve koji trpe: na bolesne, stare koji žive sami, na napuštenu djecu. Pogledajmo i one koji su postali žrtve nepravednosti,

Uskrsli Krist s narodom Božjim. Ulje na platnu Adolfa Péreza Esquivela, Buenos Aires, 1991.

na rubne egzistencije i na najsiromašnije, stanovnike rubnih područja velikih gradova, na Indijance i Afroamerikance, poljodjelce i sve koji nemaju zemlje, nezaposlene i beskućnike i, konačno, žene čija se prava ne poštuju. I o drugim vrstama

tlačenja moramo govoriti: o nasilju i pornografiji, trgovini drogama i konzumiranju droga, terorizmu i otmicama kao i brojnim drugim teškim problemima" (SD 17).

1.2. Siromašni u Starom zavjetu

Sveto pismo je bogati mozaik predaja i izražavanja vjere. U njemu nećemo naći jedinstvenu "teologiju siromaštva" nego načelne izričaje o siromaštvu. Već i pojmovi koji se upotrebljavaju za siromašne pokazuju višestruku sliku. U **hebrejskom jeziku**, koji je prvi jezik Biblije siromašni su oni

- ● ● koji trebaju pomoć,
- ● ● koji se bore za preživljavanje,
- ● ● koji nemaju ono što je potrebno da bi bili poštivani, koji, dakle, nisu ni plemićkog podrijetla, niti su moćni ni obrazovani i zbog toga su prezreni, izloženi nepravdosti onih koji posjeduju odgovarajuća sredstva moći.

Stanje siromašnih se u Starom zavjetu iskazuje i drugim pojmovima. Prijevod na grčki, Septuaginta, i onaj na latinski, Vulgata, vode u druge kulture. Ovdje različiti pojmovi za siromaštvo odražavaju različite životne situacije. **Grčki prijevod Staroga zavjeta** nudi tri ključne riječi. Siromašni su

- ● ● oni koji moraju raditi da bi živjeli;
- ● ● oni koji za život trebaju pomoć drugih;
- ● ● potlačeni koji trpe brige.

U latinskoj se Bibliji pojavljuju riječi koje opisuju siromašne:

- ● ● oni koji malo proizvode (egenus);
- ● ● oni koji su u potrebi i ne posjeduju nikakvo bogatstvo (inops);
- ● ● psihički oštećeni i stoga prosjaci (mendax).

I teološke perspektive na prvi pogled prepoznajemo najmanje dva suprotstavljenja strujanja:

- ● ● Materijalno bogatstvo i zdravlje su sigurni znakovi Božjega blagoslova, a

dosljedno tome siromaštvo i bolest su znakovi Božjega prokletstva (usp. Lev 25,21; Dt 28,8).

Siromašni u molitvi a iznad njih Bog koji ih uslišava.
Minijatura 15. stoljeće

Ovo se uvjerenje do danas očituje u nekim teološkim strujanjima. Sociolog Max Weber u tome vidi duhovni temelj za uspješnu povijest protestantski obilježenoga kapitalizma.

Ovomu se stavu suprotstavlja proročka tradicija: siromaštvo je svojstvo pravednika. Siromašni su Božji ljubimci za koje se on bezuvjetno zalaže. "On će se smilovati prignutom i slabom, on će spasiti život siromaha" (Ps 72,13). "On ih oslobađa od tlačenja i nasilja, njihova je krv dragocjena u očima njegovim" Ps 72,14).

Siromašni ne mogu očekivati nikakvu pomoć od ljudi. Oni imaju jednu jedinu nadu: Boga. Stoga se oni u kasnijim spisima Staroga zavjeta, a onda i u Novom nazivaju "anawim Jahve", Božji siromasi (usp. Magnifikat i Blaženstva).

Prema piscu povijesti Ponovljenoga zakona Bog uvijek bira najslabije, najmlađe, neplodne, nemoćne: "Ah, moj gospodine, čime ću ja osloboditi Izraela? Pogledaj, moj je rod najmanji u Mnašeovu plemenu, a ja sam posljednji u kući mog oca" (Su 6,15).

Prorok Izaija formulira Jahvinu kritiku bogatih: "Jao vama koji kuću kući primičete i polje s poljem sastavljate dok sve mjesto ne zauzmete te postanete jedini u zemlji" (Iz 5,8). Prema Božjem planu ne smije u narodu Božjem biti siromašnih. Ali, siromaha će stvarno uvijek biti koje grešne strukture čine siromašnim, koji su postali siromašnih vlastitom krivicom i koji su zapostavljeni prirodom i udarcima sudbine. Njih se mora susretati otvorena srca: "Siromašni nikada neće iščeznuti s tvoje zemlje. Stoga te obvezujem: svome patničkom i siromašnom bratu, koji živi u tvojoj zemlji, moraš otvoriti svoju ruku" (Dt 15,11; usp. Mt 26,11; Mk 14,7; Iv 12,8). Ovi će siromašni biti oni koji će baštiniti zemlju (usp. Mt 5,3).

Bog uslišava siromašne samo zato što su siromašni. Stoga su njemu naklonost ljudi prema siromašnima i pravednost važniji od lijepih bogova.

1.3. Isus i siromašni

U Isusovo vrijeme Izrael je bio kolonija pod vlašću Rimljana koji su određivali sav društveni i gospodarski život. Iz toga su neki vukli korist a drugi su bili iskorištavani. K tomu pridolazi klasno društvo unutar samog židovskog naroda: veliki svećenici, vijeće najstarijih i pismoznanci na jednoj strani, a siromašni, potlačeni i neobrazovani, anawim na drugoj. Njima se Isus posebno posvećivao.

Veliki svećenici su potjecali iz svećeničkog plemstva i iz bogatih obitelji. Oni su bili službenici predstavnici religije, nosili su odgovornost za hram i bogoslužje. Kult u hramu bio je gospodarski posao koji je velikim svećenicima osiguravao političku, religioznu i financijsku moć. Na primjer, svi su židovi iznad 12 godina, uključivo s onima koji su živjeli u inozemstvu, a tih je bilo vrlo mnogo, morali plaćati godišnji hramski porez, koji je po današnjem računanju odgovarao

Canterburyjska psaltira, 13. stoljeće

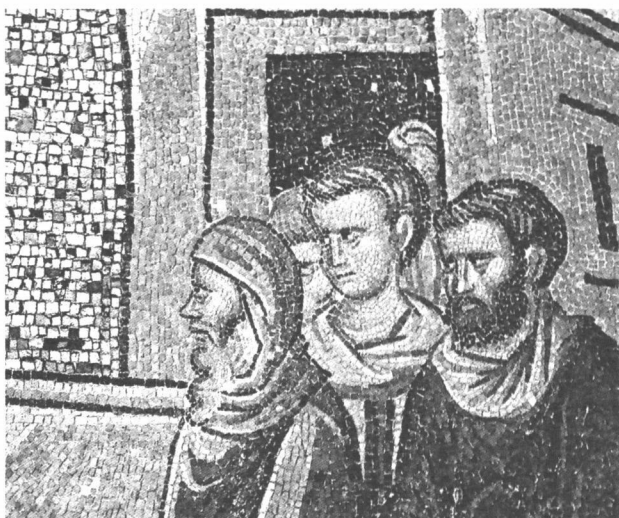
služja. Zadaća je pravednikova: " ... podijeliti svoj kruh s gladnima, uvesti pod krov beskućnike, odjenuti onoga koga vidiš gola i ne kriti se od onoga tko je tvoje krvi." (Iz 58,7). Psalmi su najčešće pjesme siromašnih koji viču i Bog ih uslišava.

dvjema nadnicama (usp. Lk 18,12; Mt 23,23). K tomu pridolaze žrtveni darovi i milostinja bogatih (usp. Mk, 7,11; Mk 12,41-44; Iv 2,13-22).

Saduceji su najčešće potjecali iz plemstva, mnogi dapače iz visokog svećeničkog staleža. Njihova je zadaća bila hramski kult (v. gore), ali su neki preuzimali i zadaću izlaganja Pisma. Teološki, oni su bili konzervativni i odbijali su vjeru u uskrsnuće mrtvih kao i postojanje anđela i duhova. Politički su surađivali s rimskom vlašću i odatle vukli znatne prednosti.

Najstariji su bili laici iz plemićkih obitelji i njihova je zadaća bila vođenje naroda.

Pismoznanci su također potjecali iz laičkog staleža. Njihova je zadaća bila trostruka: teorijski dalje razvijati učenje prava, koji se temeljio na Moj-sijevu zakonu i prilagođavati ga vremenu; poučavati učenike zakonodavstvu; izricati pravdu na sudskim sjednicama.

Farizeji i pismoznanci. Mozaik, 14. stoljeće

Farizeji su predstavljali najveći dio pismoznanaca. Njihovo ime znači "odijeljeni", tj. oni su se odijelili od laika u jednu vrstu redovničke udruge. Oni su Mojsijev zakon htjeli vrlo ozbiljno prihvaćati i slijedili su ga do u najmanje detalje. Osobito ozbiljno uzimali su propise čišćenja. Pokrenuti željom držati se *čistim*, izbjegavali su kontakt s ljudima sumnjiva života. Nepoznavanje Zakona činilo je siromašne u njihovim očima manje vrijednima, grešnicima, otpadnicima od vjere, bezbožnicima (usp. Lk 18,9; Mt 9,10; Lk 15-1-2; Iv 7,49). Ipak su imali snažan utjecaj na narod i često su ljudima vladali tako što su u njima proizvodili osjećaje krivice i manje vrijednosti. Njima se predbacivalo da pod plaštem pobožnosti utjeruju novac (usp. Mt 23,25-28; Mk 12,40; Lk 11,39; 16,14). Za razliku od saduceja vjerovali su uskrsnuće.

Zeloti (revnitelji) su bili politički oslobodilački pokret. Vjerovali su da će Bog samo onda zahvatiti u povijest ako oni učine sve ljudski moguće da bi stresli jaram rimske okupatorske sile. Pritom bi i nasilje i teror trebali biti sredstva za oslobođenje. Odbijali su popis stanovništva i davanje poreza i uživali su velike simpatije kod malih ljudi. Pozivajući se na jubilejsku godinu (usp. Lev 25), htjeli su ponovno podijeliti posjede i oprostiti narasle dugove. Početkom židovskog rata (65. poslije Krista) uništili su dosljedno popise dužnika i zajmodavaca da bi oslobodili siromašne od jarma bogatih.

Sažmimo: narod je čekao da Bog promijeni tijekom povijesti i uspostavi svoje kraljevstvo. Time bi tre-

balo da nastupi vrijeme pravednosti, mira i blagostanja kako su to proroci prerekli. Seljaci, koje su njihovi vođe prezirali, bili su bez orijentacije. Siromašni nisu imali nikakve nade u ljudsku pomoć i nisu raspolagali sredstvima da bi sami promijenili svoj položaj.

U ovoj situaciji dezorijentacije vodstva i naroda nastupio je Isus iz Nazareta, čovjek iz siromašnog naroda, iz prezrene Galileje, iz Nazareta, odakle po mišljenju jeruzalemskih vodećih snaga ništa dobro nije moglo doći. Isus je vidio, da je ovaj narod bio kao stado ovaca bez pastira i tako se učinio "dobrim Pastirom" (Iv 10,11-21; usp. o tome Ez 34,11-31) u kojega su se siromašni i mali ljudi počeli pouzdavati.

Lukino Evanđelje stavlja Mariji u usta pjesmu one nade koja je nastupila s Isusom: silna obara s prijestolja a uzvisuje ponižene, gladne hrani, bogate

Dobri Pastir. Sarkofag, Rim, oko 270.

otpušta prazne. Isus dolazi na svijet izvan uređenih odnosa jednoga grada, u jednoj pećini koja je pastirima i stoci služila kao sklonište. Stari Šimun vidi u Isusu znak da će se uspraviti oni koji sada leže na tlu i da će pasti koji sada žive u raskoši.

U početku svoga javnog djelovanja Isus sam tumači smisao svoga života: *"I dođe u Nazaret, gdje bijaše othranjen. I uđe po svom običaju na dan subotnji u sinagogu te ustane čitati: Pruže mu Knjigu proroka Izaije. On razvije knjigu i nađe mjesto gdje stoji napisano:*

'Duh Gospodnji na meni je jer me pomaza! On me posla blagovjesnikom biti siromasima, proglasiti sužnjima oslobođenje, vid slijepima, na slobodu pustiti potlačene, proglasiti godinu milosti Gospodnje.' Tada savi knjigu, vrati je poslužitelju i sjede. Oči sviyu u sinagogi bijahu uprte u njega. On im progovori: *'Danas se ispunilo ovo Pismo što vam još odzvanja u ušima. 'I svi su mu povlađivali i divili se milini riječi koje su tekle iz njegovih usta. Govorahu: 'Nije li ovo Josipov?'* (Lk 4,16-22). Ono što Luka nakon toga pripovijeda, ovdje je rečeno: Isus se dosljedno zalaže za siromašne, slabe, za žrtve, za zapuštene. Za to će na koncu platiti ulaganjem svoga života.

I druga Evandolja crtaju otprilike istu sliku. Isus se predstavlja kao čovjek koji nije imao ništa gdje bi mogao nasloniti glavu i koji je pokazivao dosljednu solidarnost sa siromašnima. Tko njega želi slijediti, mora se riješiti svake pomisli na posjedovanje i s njime zajedno tražiti zajedništvo sa siromašnima (usp. Mk 10) jer siromašni, tužni, slabi, progonjeni i potlačeni moraju iskusiti i znati da "njima pripada kraljevstvo Božje", utjeha, život, pravednost, zemlja, cijela zemlja (usp. Mat 5).

Nakon Kristove smrti na križu i nakon iskustva da on usprkos svemu živi, počinju kršćani razmišljati o onome što im se dogodilo. Oni otkrivaju da se ovdje mora mnogo više govoriti i vjerovati a ne samo pojedinačne priče o ozdravljenjima i ponovno otkrivenoga života. Oni vjeruju da je Bog korjenito stupio na stranu ljudi, posebno na stranu malenih i siromašnih. *"Blagoslovljen da si Oče,*

Gospodaru neba i zemlje, što si ovo sakrio od mudrih i umnih a otkrio malenima" (Mt 11,25).

Isus pokazuje, tako oni vjeruju i ispovijedaju, od prvog trenutka svoga rođenja pa do zadnjega daha na križu Božje prihvaćanje siromašnih. Štoviše, oni govore o tome da je Bog postao čovjekom. U "inkarnaciji", u "utjelovljenju" sažimamo simbolično sve ono što o Bogu možemo reći. Bog se spušta u najnižu dubinu čovjeka: malima i siromašnima, porobljenima i osuđenima. Kasnije će se zbog toga govoriti o "prvenstvenom opredjeljenju" božjem za siromašne. Stoga biblijski himan pjeva čak i o "ispražnjenju", "samoodreknuću", čak i "uništenju" Boga u Isusu. Grčku riječ "kenosis" jedva možemo primjereno prevesti. U svakom slučaju to bi značilo da se Bog potpuno daruje ljudima i tako ostaje sam sebi. To se u spomenutom himnu kaže: *"On, trajni lik Božji, nije se kao plijena držao svoje jednakosti s Bogom, nego sam sebe "oplijeni" uzevši lik sluga, postavši ljudima sličan; obličjem čovjeku nalik, ponizi sam sebe, poslušan do smrti, smrti na križu"* (Fil 2,6ss.).

Uskrsli Krist među siromašnima. Crtež iz Južne Amerike

1.4. Siromašni u srednjem vijeku

Ako Crkva u svom nasljedovanju Krista želi biti Crkva siromašnih, mora paziti na društvene okolnosti u svakom vremenu. Da bi se shvatilo u kojim su okolnostima srednjovjekovni ljudi, među njima i Franjo Asiški, gledali na siromaštvo, moraju se napraviti sljedeća razlikovanja.

● ● ● Siromaštvo se često pojavljuje kao suprotnost prema "viteškom" i "vojničkom" (= belatores) staležu. Siromašni, na strani kojih stoji Bog a također i Franjo, su oni koji nemaju nikakva oružja, koji bespomoćno stoje nasuprot vojničkim snagama i često su njihove žrtve.

● ● ● Siromaštvo stoji nasuprot "bogatstvu". Upravo je ono vrijeme, u kojemu je živio Franjo, obilježeno ovim kontrastom. Trgovačka revolucija je potisnula na rub najveći dio stanovništva, u bijedu i neimaštinu. Siromašni, na strani kojih stoji Bog i Franjo, su oni koji su snagom novca i gospodarskih interesa potisnuti i koje se prelako žrtvuje ulaganju, ekspanziji, kapitalu.

● ● ● Siromaštvo se može također gledati kao suprotnost "moći". Siromašni, na strani kojih stoji Bog, a također i Franjo, su oni koji ništa nemaju reći i koji su isključeni iz procesa odlučivanja; koji bespomoćno stoje prema onome što njima raspolaže.

● ● ● Siromaštvo stoji u suprotnosti prema "građanstvu". Siromašni, na strani kojih stoji Bog, a također i Franjo, su stranci, strani radnici, oni koji imaju toliko prava koliko im se dopusti; oni koje se poziva kad su potrebni, koje se tjera kad su suvišni.

● ● ● Siromaštvo je u suprotnosti prema "plemstvu". Iako ovaj pojam danas nema isti sadržaj, ipak on nije bez značenja. Siromašni, na strani kojih stoji Bog, a također i Franjo, su prema

Detalj iz "Posljednjeg suda", Firenca

tome oni, koji nemaju imena niti ugleda: niži narod, neobrazovani, kriminalci, prostituirani.

● ● ● Siromaštvo ima i svoj odnos prema "zdravlju". Siromašni, na strani kojih stoji Bog, a također i Franjo, su oni koji su bolesni duševno, duhovno i tjelesno.

● ● ● Konačno, postoji i jasni odnos između siromaštva i "biti oženjen" kao i "imati dobre roditelje". Siromašni, na strani kojih stoji Bog, a također i Franjo, su oni koji nemaju nikakve socijalne potpore, ljudi bez dobrih veza i nisu ljubljivi: obudovjeli, rastavljeni, sirote, oni koji zbog socijalnih razloga ne mogu ući u brak ... Ovi suprotstavljeni parovi – a vjerojatno i još neki drugi – moraju se shvatiti kao izazov cijeloj Crkvi, a osobito franjevačkom pokretu. Iz toga, naime, proizlazi poziv na mnoge oblike svjedočkog života usred siromašnih ovoga svijeta. U svakom slučaju treba naglasiti: izvan siromaštva nema Crkve (= "extra paupertatem nulla ecclesia").

2. Rani franjevački pokret

2.1. Društvene i gospodarske prilike u 13. stoljeću

Drugom polovicom 12. stoljeća započinje epoha koju danas nazivamo ranim kapitalizmom. Trgovina i industrija rastu nezaustavljivo. Nastaju novi gradovi, širi se duh rastućega građanstva. Gornje novca omogućuje određeno industrijaliziranje. Povezano s time već se u 13. stoljeću mogu primijetiti pojave koje u Europi postaju tipične za 19. stoljeće a u zemljama Juga za današnje vrijeme: potreba sigurnosti, mogućnost boljega rada, želja za višim standardom, kulturalno bogatstvo privlače ljude u gradove, dovode do bijega sa sela. Ove se nade pretvaraju u gorko razočaranje što dovodi do poznatih pojaseva bi-

2.2. Iskustva Franje Asiškog

Franjo je siromašne prije svega vidio u gubavcima. Čini se da guba uključuje sve što dušu napada i razara. Gospodin ga je doveo usred gubavaca, kako to Franjo kaže, i ovaj je događaj potpuno izmijenio njegov život (usp. OP 1-4).

U franjevačkom pokretu siromaštva nalaze se ljudi svih klasa i socijalnih stupnjeva, Franjo iz Asiza, bogati trgovac, Bernard i Klara potjecali su iz plemstva, brat Silvestar bio je svećenik, Pacifik je bio siromašni i prezreni lakrdijaš, Egidi je bio seljak koji nije znao čitati ni pisati ... Oni su htjeli dijeliti život i siromaštvo nezaštićenih i neprivilegiranih ljudi. Braća *"se moraju radovati kad se susreću s običnim i prezrenim ljudima, sa siromašnima i slabima, s gubavcima i prosjacima"* (NbR 9,3). Izraz toga je i ime "manja braća" (minores) koje je Franjo dao svojoj zajednici.

"Svetac je rekao svome drugu: 'Pristoji se, brate, da svoj ogrtač vratimo ovome siromahu, kojemu on i

jede oko gradskih centara s prosjačkim stanovništvom (do 80% gradskog stanovništva). Opisana je situacija prodrmla savjesti pojedinih muškaraca i žena, koji su sami (Franjo i Klara) potjecali iz bogatih i moćnih obitelji, i dovodi do različitih pokreta siromašnih. Oni sebi postavljaju pitanje kako bi u izmijenjenim gospodarskim uvjetima mogli biti kršćani i neovisno jednih od drugih otkrivaju priču o neuspjelom pozivu jednoga bogatog mladog čovjeka (usp. Mk 10). Za ove je poziv na apostolsko življenje, tj. na život prema uzoru siromašnih putujućih propovjednika oko Isusa postao presudnim motivom a istodobno i kritikom Crkve.

Međutim, vodeći slojevi Crkve i društva nisu imali niti dovoljno dalekovidnosti niti političke sposobnosti za shvaćanje ovoga preokreta. One koji su se na bilo koji način priključili nekom radikalnom prosvjednom pokretu, smatrali su hereticima i progonili.

pripada. Mi smo ga samo posudili dok nam se ne posreći susresti nekoga tko je siromašniji od nas.' Drug je razmišljao koliko ovaj ogrtač pobožni otac treba i pokušao se tvrdoglavo bratiti protiv toga da se zaboravljajući sebe brine za nekog drugog. Na to je Svetac odgovorio: 'Ne želim biti kradljivac; uračunalo bi nam se u krađu ako ga ne budemo dali nekome još potrebitijemu'" (2 C 87).

U središtu iskustava Franje Asiškoga stoji Isus Evanđeljâ, čiji tragovi i nauk moraju biti otkriveni i bez odbitka nasljedovani. Isus nije toliko onaj koji tvori čudesa i govori snažne riječi, nego siromašni Krist: bez imetka, gol u štalici i gol na križu. Iz ove perspektive Franjo promatra svijet, ljude i Boga. Za otkrivanje Krista Evanđeljâ njemu nisu potrebna izlaganja teologa.

Time konflikt s Crkvom postaje neizbježan. U mnogim pokretima siromaštva srednjega vijeka nije izdržana napetost između radikalno shvaćenoga Evanđelja i institucije Crkve i to je neprestano dovodilo do raskida s Crkvom. Franjo to može izbjeći molbom za jednoga kardinala protektora⁸,

⁸ Od Crkve izabrani kardinal, koji na se preuzima poslove Reda.

Franjo poklanja svoje odijelo jednom siromašnom vitezu.
Iz: Kodeks Legenda Maior, 15. stoljeće

2.3. Iskustva Klare Asiške

• Odnos prema siromašnom Kristu

Kao i Franjo, i Klara slijedi Evanđelje. Njezino je držanje utemeljeno u dubokom čuđenju, u zadivljujućoj šutnji, u uživljenoj meditaciji činjenice vjere da se Bog na tako nevjerovatan način objavio: on postaje čovjekom, tijelom, siromašan. To je sredina franjevačke i klarističke karizme:

Stoga, svednevice motri to zrcalo, ti kraljice, zaručnice Isusa Krista, i u njemu se sveudilj ogledaj, da se sva, iznutra i izvana, uresiš haljinama zlatom izvezenima, od veza šarena, cvijećem i odjećom svakovrsnih vrлина, kako dolikuje, o predraga kćeri i zaručnice višnjega Kralja. U tom zrcalu sjaji blaženo siromaštvo, sveta poniznost i neizreciva ljubav, kako ćeš s Božjom milošću moći to promatrati u cijelom zrcalu.

Sveta Agneza. Ludmila Tumba, Prag

koji njegovu braću štiti iznutra i izvana (usp. BR 12.3).

Prosjačenje braće nije nikakva vježba poniznosti nego potreba. To je rezultat odluke da se bude malen i siromašan. Siromašni i maleni stječu iskustvo da im je uskraćena plaća. *"I kad nam ne bi bila dana plaća, htjeli smo se uteći stolu Gospodnjemu i od vrata do vrata moliti milostinju"* (OP 22).

Franjo je htio da u samotištima braća iz solidarnosti sa siromašnima od svoje vlastite braće mole jelo.

Franjo pozitivno primjenjuje ponižavajuće iskustvo prošnje upozorenjem da su i sami Krist i Marija bili siromašni i doživljavali istu sudbinu (usp. NbR 9,5).

Gledaj, velim, pri dnu toga zrcala siromaštvo onoga koji je položen u jasje i povijen u peletice. O čudesne poniznosti, zapanjujućeg siromaštva! Kralj anđela, Gospodar neba i zemlje položen je u jasje. Posred zrcala promatraj poniznost, u najmanju ruku blaženo siromaštvo, bezbrojne napore i muke koje je podnio radi otkupljenja ljudskoga roda. Na vrhu toga zrcala promatraj ljubav kojom je htio trpjeti na stupu križa i na njemu umrijeti smrću od svake sramotnijom. Stoga je to zrcalo, postavljeno na drvo križa, samo opominjalo prolaznike što treba ovdje promatrati govoreći: O vi svi što prolazite putom pogledajte i vidite ima li boli kakva je bol moja; odgovorimo na njegov vapaj i jauk jednim glasom i jednim duhom: Bez prestanka na to mislim i sahne duša u meni. (4 Agn 15-24).

Ove formulacije nas podsjećaju na božićnu pobožnost sv. Franje. Klara je usvojila "Franjine preporuke" i prihvatila ga "nakon Boga kao svoga vođu na

svom putu". Stoga ona u svom Pravilu citira Oporuku koju je Franjo napisao za sestre: "Ja, posve mali brat Franjo, želim slijediti život i siromaštvo našega najvišeg Gospodina Isusa Krista i njegove najsvetije Majke i u tome ustrajati do kraja. I molim vas, moje gospodarice, i savjetujem vam da cijeloga života živite u ovom svetom životu i u siromaštvu.

I zdušno se čuvajte da vas nikakvo učenje ili savjet od bilo koga ni na koji način nikada od ovoga ne odvuče". (OK 1ss.). Prema Klarinim vlastitim riječima, sveti je Franjo ovu oporuku napisao zato "da niti mi, niti one koje k nama dođu ne napustimo presveto siromaštvo koje smo izabrale" (RKL VI,3).

Klara ljubi siromaštvo iz jednoga jedinog razloga: ona otkriva da ga i Krist ljubi. Klara ne iznosi ni-

kakvu teologiju kreposti: njezina religija ne počiva na nekakvom apstraktnom učenju; ona je u bitnome životni odnos.

Za nju siromaštvo i ljubav imaju jedno lice: Isusa Krista, siromašnoga i raspetoga, "sveto siromaštvo". Klara poziva na to da se s vjerom i ljubavlju gleda na Isusa Krista, da se u njemu otkrije najuzorniji primjer savršenosti i da ga se slijedi kao uzor.

Ovo je siromaštvo stvarno, temeljito, neodrecivo, ono je ukotvljeno u životu. Ona se sa svojim sestrama stavlja na razinu siromašnoga naroda. To za nju najprije znači težak posao, nesigurnost, oskudijevanje, poniženje ... a onda sloboda i unutarnje ispunjenje.

● Povlastica siromaštva

Čvrsta volja biti siromašan je, konačno i za Klaru motiv da se od Crkve dobije jedna posebna povlastica: smjeti biti siromašan, to jest bez posjedovanja, povlastica da se živi bez povlastica. Sestre su, naime, bile u strahu da će s obzirom na ovo i same pokolebati ili će izvana biti prisiljene na izdaju svoga radikalnog siromaštva. "Budući da je ona svoj red htjela nazvati časnim naslovom siromaštva, izmolila je od pape Inocenta III. blažene uspomene povlasticu siromaštva. Ovaj joj je velikodušni čovjek čestitao zbog takva gorućega žara i rekao da je njezina namjera jedinstvena; još nikada jedna takva povlastica nije bila izmoljena od Apostolske Stolice. Da bi izišao u susret neobičnoj molbi, papa je svojeručno, s velikom radošću, napisao prvu skicu izmoljene povlastice" (ŽK 14).

Politički najmoćniji papa u povijesti, Inocent III., shvatio je da je za Franju i Klaru odricanje bilo kakva posjedovanja bio bitni aspekt nasljedovanja Krista.

"Povlasticu siromaštva" potvrđuju: "Gospodin papa Grgur blažene uspomene, jedan čovjek, također dostojan papinskog prijestolja i zbog svojih zasluga dostojan poštovanja, još iskrenije je ljubio ovu sveticu očinskom naklonošću. Kad ju

Privilegij siromaštva. Crtež iz renesanse

je nagovarao da bi trebala zbog tijeka vremena i svjetskih opasnosti pristati na posjedovanje nekoliko imanja, koja joj je on sam velikodušno ponudio, ona se najneustrašivije suprotstavila i ni za dlaku se nije dala odvratiti. Tada joj papa uzvratio: 'Ako bi strahovala zbog zavjeta, mi te od toga odrješavamo.' Ona je, međutim, odgovorila: 'Sveti oče, nikako ne želim kroz čitavu vječnost biti oslobođena nasljedovanja Krista'" (ŽK).

Ovdje stojimo pred jednim konfliktom: dvije osobe suprotno jedna drugoj. Klara ne može

poreći ono što Bog u njoj budi, zahtijeva i od nje očekuje. Papa zastupa razum i potrebno pravno i materijalno osiguranje jedne zajednice. Ovdje se pokazuje napetost između izjednačavanja Evanđelja i siromaštva, koje Klara prakticira i tradicionalnog shvaćanja Crkve o nasljedovanju. Najviši autoritet papin nije dovoljan da ušutka glas Klarina srca. Ovo hrvanje s papom pratit će Klaru do kraja života. Ona 1230. godine štrajkom gladu iznudi opoziv jednoga papinskog zakona, a 1235. nalazi u Janji Praškoj suborca. One se tvrdokorno suprotstavljaju zbog vlastite karizme. Klara, konačno, piše vlastito pravilo u kojemu je utvrđeno neposjedovanje. U potvrdi ovoga pravila papa se (Inocent IV.) pokorava Klarinoj volji.

2.4. Franjevački pokret:

Od siromašnih k siromaštvu

Franjo traži konkretnu solidarnost sa siromašnima. Vrlo rijetko govori o "siromaštvu" kao kreposti. A Klara naprotiv, koja se zbog svoga načina života manje susreće sa siromašnima u svom konkretnom okolišu, često upotrebljava pojam "siromaštvo". Kod nje već imamo dojam da ona od siromašnih dolazi do siromaštva i od njega pravi neku vrstu osobe. Ona zato govori diveći se: "O blaženo siromaštvo!" O siromaštvu se meditira, pjeva, časti ga se, uzvisuje nad sva nebesa.

Klarino siromaštvo vodi u slobodu: *"Blaženi siromašni pred Bogom"* (Mt 5,12). Ova riječ označava puninu koju prima onaj koji ništa ne posjeduje, opuštenu i mirnu blaženost onoga koji je shvatio istinu Kristova kraljevstva.

"Čvrsto vjerujem da vam je poznato da Gospodin kraljevstvo nebesko samo siromasima obećava i daje, jer dok se neka vremenita stvar ljubi, gubi se plod božanske ljubavi: da se Bogu i bogatstvu ne može služiti, jer će ili jednoga ljubiti a drugoga mrziti ili jednome služiti a drugoga prezirati" (1 Agn 25).

Ovaj razvitak postaje opipljiv kod Tome Čelanskog. Budući da on još za Klarina života (1228) opisuje njezinu zajednicu, on govori o jednoj duhovnoj zgradi u kojoj siromaštvo zapada ključni kamen. Temeljno kamenje je sestrinska ljubav i kontemplativno obraćanje Bogu, na to se nadograđuje poniznost i strpljivost, a tada djevičanstvo i šutnja. Međutim, sve to u jedno veže siromaštvo (usp. 1 C 19).

U drugom životopisu Toma Čelanski stavlja u Franjina usta ovu rečenicu: *"Bogu se siromaštvo sviđa, a najviše siromaštvo prosjaka, koje je dobrovoljno. A ja posjedujem kraljevsko dostojanstvo i izvanredno plemstvo što slijedim onoga Gospodina koji je, iako je bio bogat, radi nas postao siromašan"* (2 C 73). O siromaštvu se, dakle, postupno i sve više pjeva kao o visokom idealu koji uskoro neće imati ništa zajedničko sa siromaštvom siromašnih.

To ne vrijedi za Tomu Čelanskog. Siromaštvo ostaje jednako konkretno i radikalno. Štoviše, siromaštvo sv. Franje postaje povodom kritike crkvenih ljudi. *"Zašto težiš za dobitkom, današnji kleriče"* Sutra ćeš morati uvidjeti da je Franjo postao bogat, kad u svojim rukama budeš kao prihode našao paklene muke." (2 C 84).

Takve rečenice otkrivaju više usput nego izravno početak konflikta s Crkvom. Svjetovni kler mora sve više uvidati da njihove crkve postaju sve praznije. Ljudi masovno idu na bogoslužja prosjačkim

redovima. Za ovo su najvažniji razlozi njihova blizina nižim narodnim slojevima i njihovo siromaštvo. Posljedice toga su zavist i ljubomora i s time povezanim posljedicama težak konflikt između prosjačkih redova i crkvenog klera.

Prije nego što pobliže uđemo u ovo, moramo izvijestiti o još jednom događaju. U 12. stoljeću imao je Joakim iz Fiore jedno veliko viđenje: vidio je da razdoblje Duha Svetoga stoji neposredno pred vratima: jedna Crkva koja je siromašna i ukorijenjena u Bogu, jedna kontemplativna Crkva siromašnih. Na ovu će Crkvu ukazati nastanak dvaju novih redova. U godinama kad Toma Čelanski piše svoj drugi Životopis, počinju neki franjevci i dominikanci dokazivati da se viđenje Joakima odnosi na njih. Oni se sa svojim radikalnim siromaštvom i kontemplativnim načinom življenja osjećaju kao proroci nove Crkve. Jedan od njih, brat Gerard iz Sano Nina, piše knjigu s naslovom: "Vječno Evanđelje", u kojoj širi učenje Joakima iz Fiore, a djelomična ga i iskrivljuje. Crkva knjigu, koja, očigledno nailazi na veliki odjek, odmah osuđuje i spaljuje.

Tek takvim idejama dolaze prosjački redovi na nišan klera. U franjevačke i dominikanske zajednice ulazi jedan virus koji će djelovati stoljećima. Vođe klera, profesori teologije na sveučilištu u Parizu priređuju najbolju obranu koja im stoji na raspolaganju: težinu dvanaeststoljetne tradicije i važeće crkveno pravo. Oni ukazuju na to da prosjački redovi uopće nemaju crkvenopravno opravdanje. Posjedovanje nije samo bezuvjetna potreba svake zajednice, nego i određena pretpostavka da bi se zvanje dušobrižnika smjelo prakticirati. Kako franjevci i dominikanci nemaju nikakvih nadarbina, dakle nikakve osigurane egzistencije, oni ne bi smjeli ni dijeliti sakramente, ni propovijedati niti slaviti euharistiju. To se protivi, kažu oni, cijeloj pravnoj i vjerskoj tradiciji Crkve. Sa stajališta ondašnjeg crkvenoga prava profesori su imali pravo. Njihovo je shvaćanje, po službenom učenju, moralo uzimati kao obligatno.

Zajednice u nasljedovanju sv. Franje i sv. Klare stajale su na slabom pravnom temelju: one nisu mogle egzistirati zahvaljujući papinskoj povlasti-

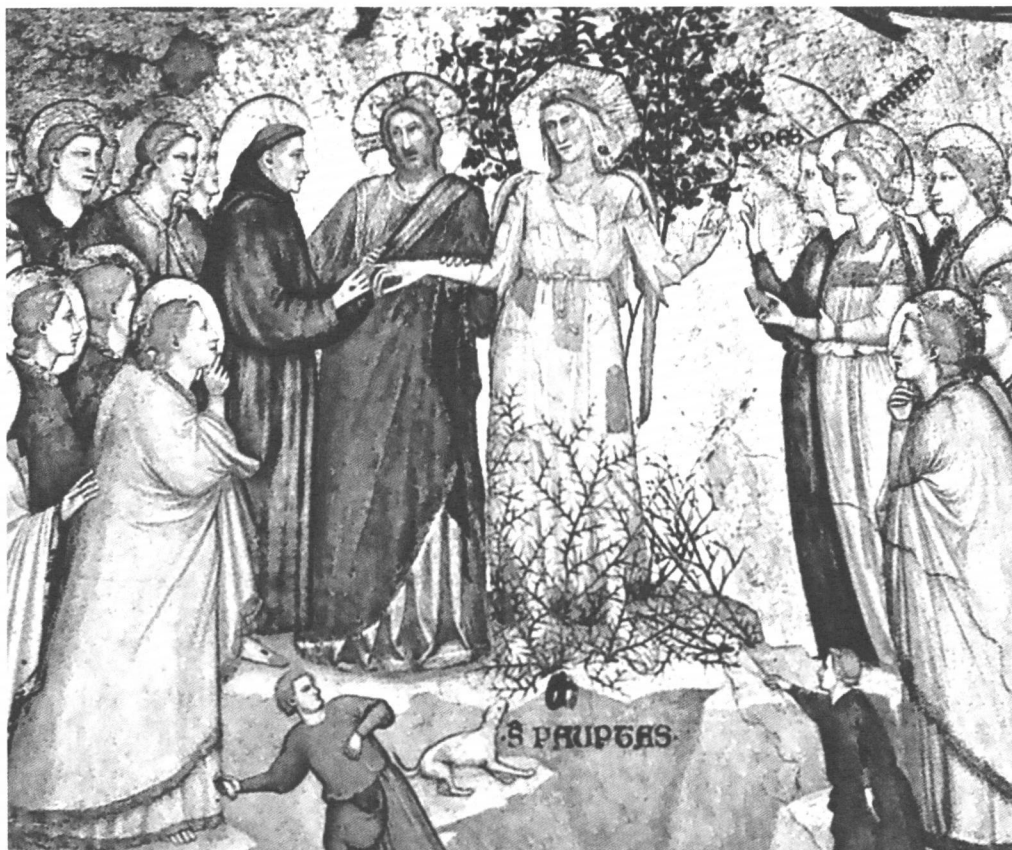
ci. Ali je i dušobrižništvo, oko čega se, zanimljivo, cijela rasprava okretala, bilo područje koje je isključivo pripadalo svjetovnom kleru. Samo su iznimno redovnicima na ograničeno vrijeme i za jasno opisane pojedinačne zadaće ustupane dušobrižničke službe. U ovoj "Pariškoj svađi oko prosjačkih redova", kako se ovo žestoko sučeljavanje naziva, na stranu novih redova stupili su najveći teolozi ondašnjega vremena: Toma Akvinski, Bonaventura, Johannes Pecham i mnogi drugi. Oni su pisali knjige o "obrani siromašnih", to znači o novim redovima koji siromaštvo stavljaju u središte svoga života. Tako su ili slično tome glasile knjige koje su oni za kratko vrijeme pisali. Osim toga, Bonaventura je napisao je još jedan novi životopis svetoga Franje da bi u Redu zaustavio razmišljanje Joakima iz Fiore i da bi spasio franjevački red kao crkvenu zajednicu. Pravna je rasprava sa svjetovnim klerom završila u korist prosjačkih redova, i to ne jačim argumentima nego papinskom zapovijeđu. Ova se "novost", povezanost siromaštva i dušobrižništva, koja još nikada nije postojala, ne protivi niti Evanđelju niti vjerskoj tradiciji Crkve; on, papa, ima punomoć dijeliti dušobrižničke službe svima kako on hoće. I tako on zapovijeda da se sve knjige pariških profesora imaju spaliti. Teolozi iz prosjačkih redova zahvalili su papi između ostaloga i time što su njegov "univerzalni primat"⁹ teološki obrazlagali i utvrđivali.

Nusproizvod ove teološke rasprave je sve jače naglašavanje siromaštva. Ono sve više postaje središnjim pojmom teologije, prvom najvažnijom krepošću u cijelom sustavu kreposti. S vremenom ono postaje jednom vrstom "osobe".

"Savez svetoga Franje s gospodaricom Siromaštinom", *Sacrum commercium*, nalazi ovdje svoje mjesto. Dugo je vremena ovo veličanstveno djelo stavljano u godine neposredno nakon smrti svetoga Franje. Međutim, mnogo je vjerojatnije da je nastalo kao rezultat spomenute rasprave sa svjetovnim klerom. Njegov autor je veliki teolog, vjerojatno Johannes Pecham.

Već sam naslov sadrži čitavu teologiju: siromaštvo je "gospodarica", visoko pozicionirana gospoda,

⁹ Punomoć papi da bude jedini zastupnik Božji na zemlji

*Krist zaručuje Franju
s gospodom
siromaštinom.
Freska oko 1315.
Donja crkva
sv. Franje u Asizu*

koju sveti Franjo štuje i s kojom sklapa savez. Doduše, ovaj savez ne treba tumačiti kao bračni vez nego kao "savez spasenja". Siromaštvo nije njegova zaručnica, nego je zaručnica Krista, Gospodina. Već je rečeno da je "gospodarica siromaština" "Kristovo drugo lice".

Djelo pripovijeda priču o svetom Franji i njegovim drugovima: oni se penju na visoko brdo. Gore ih očekuje gospodarica siromaština da bi s njima pod jednim objedom sklopila vječni savez spasenja. Prije toga siromaština priča povijest svoga života od Adama i Eve do Franjina vremena. Kad su još bili goli, ona je bila s ljudima. Ništa se nije umiješalo između ljudi i Boga nego je jedino bila prisutna siromaština kao potpuna upućenost na Boga. A tada je, međutim, čovjek izdao svoj odnos s Bogom, neposrednost prema Bogu bila je hotimice razorena i čovjek je morao obući odijelo. Od tada je siromaština bila prezrena i zaboravljena dok je nije prihvatio Isus i s njome se "vjenčao". U nagosti Raspetoga on je uspostavio pripadnost Bogu, upućenost na Boga, neposrednost s Bogom. Stoga je siromaština potrebna za spasenje: bez siromaštva nema spasenja! Bez siromaštva ne može se biti povezan s

Bogom ni s Kristom. Tada "gospodarica siromaština" priča svoju daljnju povijest: u Crkvi su je ponovno zaboravili do sadašnjega trenutka, kad dolaze Franjo i njegova braća da bi obnovili savez spasenja.

Kasnije će ovaj mistični odnos prema "gospodarici siromaštini" dobiti još jedna daljnji izraz: iz "gospodarice" postaje "zaručnica" s kojom se Franjo vjenčava. S obzirom na to pozornost zaslužuje slika koju je Giottoov učenik "Maestro delle Vele" naslikao u donjoj crkve sv. Franje u Asizu: Franjo se vjenčava sa svojom zaručnicom, koja je predstavljena u bijednom odijelu, na nju bacaju kamenje, prezrena je, ali iza toga stoji vjenčani svećenik Isus Krist koji blagoslivlja ovaj životni savez. Usprkos svojoj dojmljivosti slika ne dostiže dojmljivost Sacrum Commercium o siromaštini kao gospodarici.

Koliko god Sacrum Commercium bio velik kao literarno djelo i koliko god je velika njegova misaonost koja leži u "personaliziranju" siromaštva, ipak je s time povezan sudbonosni razvitak zbog kojega i danas trpimo: lijepo govorimo o siromaštvu a zaboravljamo što ona znači u životnoj

konkretnosti; gradimo čitave misaone zgrade, krećemo se u lijepim teorijama a udaljavamo se od onih za koje siromaštvo znači bijedu. Nikakvo čudo da unutar franjevačkog pokreta stalno ustaju sestre i braća i optužuju zbog odustajanja od iskonskog siromaštva među siromašnima. Franjevački pokret doživljava jednu reformu za drugom i mora izdržati probe izdržljivosti da siromašni ne bi iščezli pod lijepim teorijama.

Početkom 15. stoljeća dolazi ponovno do žestokih sučeljavanja s Crkvom. Franjevci prave jedno pravno razlikovanje: posjedovati i upotrebljavati. Mnogo se toga može imati za jednostavnu upotrebu, a da se ne posjeduje u pravnom smislu. Koliko god je takvo razlikovanje u pravnom smislu pravilno, u praktičnom životu postoji opasnost izdaje siromaštva siromašnih. Gomila se kuća na kuću, knjiga na knjigu, stvar na stvar: zapravo se ima sve, ali "stvarno" ne posjeduje, samo se upotrebljava. Veliko nepoštenje trijumfira.

Na drugoj strani stoji Crkva koja se smatra posjednicom mnogih dobara. Crkva je bila bogata.

3. Perspektive - sažetak

3.1. Socijalni mjesto

Nakon Franje pojavljuje se novo čitanje Evanđelja kad se promijeni socijalni položaj. U novom svjetlu pojavljuju se stvari, štoviše i sav život. Susret s gubavcem kod Franje sve okreće na glavu: njegova perspektiva svijeta s mjesta onih, "koji su veliki i odlični, izvrsni i uzvišeni pred Bogom" (1 i 2 Kust) mijenja se u korist onih, koji su među ljudima prezreni, beznačajni i maleni.

Ono što se pokazuje kod Franje ima principijelni karakter: Socijalno mjesto je odlučujuće za tumačenje stvarnosti: "Jedno od najvažnijih pitanja koje povjesničari sebi postavljaju s obzirom na povijesni izvještaj svjedoka jest socijalno stanje svjedoka. Povijest čitaju, tumače i pišu ljudi koji imaju obrazovanje, novac i moć. To se isto od-

Stoga su joj franjevci prigovarali: Ne samo kršćanin nego ni Crkva ne smije imati nikakva posjeda, ni Isus sam nije imao nikakav "dominium", nikakav posjed. Ali to za Crkvu nije moglo vrijediti jer bi to, na koncu, bio kraj Crkve kao institucije. Dosljedno tome papa je osudio ovo shvaćanje franjevacu ukoliko se ono odnosilo na Krista i na Crkvu. Ali ni sami franjevci nisu više smjeli – prema ovoj papinskoj odluci – ovo razlikovanje upotrebe i posjedovanja nepromišljeno upotrebljavati. Još jednom vidimo, kako ideal može biti žrtva ideologije i udaljiti se od siromaštva siromašnih.

Unatoč tomu možemo konstatirati da su Franjo i Klara apsolutno neposjedovanje shvaćali središtem svoga života. U prisvajanju posjeda Franjo vidi temeljno zlo ljudske povijesti, grijeh, koji se od Adama i Eve stalno baštini. Spasenje i ozdravljenje svijeta leže u odricanju vlasništva, u odricanju svakog ponašanja koje određuje volju za imanjem, posjedovanjem i vlasništvom (usp. OPO 2). Ljudi koji su se priključili Franji i Klari ne smiju se stavljati na stranu posjedovanja i ne smiju se smatrati vlasnicima.

nosi i na tekstove o siromaštvu – bogati su oni koji su o tome pisali. U srednjovjekovnim spisima često se javlja tema siromaštvo. Autori ovih tekstova su klerici. Međutim, kler nije bio homogen stalež. Stoga je kod takvih tekstova važno istražiti koje su mjesto u Crkvi zauzimali autori i koje su intelektualne ciljeve slijedili" (J.C. Schmitt).

Franjevačko razmišljanje o bilo kojoj temi, bilo teološkog, duhovnog, ekonomskog, političkog, čak i mističnog sadržaja, značilo je misliti i djelo-

vati iz perspektive gubitnika. U ovom je franjevačkom razmišljanju ponuđen jedan drugi oblik djelovanja i pisanja povijesti. Moramo razmišljati

3.2. Pravednost

Svoje držanje prema siromaštvu Franjo dovodi u vezu s pravednošću. Franjevački se pokret želi osloniti na Božju alternativu: svijet, društvo, Crkva, gospodarstvo, sve se mora prilagoditi Božjem iskonskom planu.

3.3. Očima siromaha

Franjevački pokret pomiče središte na rub društva. Njegovo se središte ne smije smjestiti ondje gdje se nalaze središta moći. To vrijedi za svjetsku razinu kao i za zemlju, grad ili gradsku četvrt.

Sveti Franjo i njegova braća sudili su i djelovali iz iskustva isključenih kao i iz perspektive Evanđelja.

3.4. Novi gospodarski poredak

Gore spomenuti konflikt između franjevac i Crkve ima načelno značenje. Gore obrazloženi pojam "dominium" (za posjed) sadrži apsolutno pravo raspolaganja vlasnika nad njegovim imetkom. Ali upravo iz perspektive današnjeg gospodarskog poretka treba dovesti u pitanje. O teoriji

3.5. Novo prakticiranje moći

Teme "vlasništvo" i "moć" su međusobno nerazdjeljivo povezane. Pojmovi "sloboda", "duh", "poštivanje pojedinca", "bratstvo/sestrinstvo" imaju doduše važne franjevačke sadržaje. Ali važnije i središnjije je "neposjedovanje". Ovo, odnosno nova definicija posjeda, čiji elementi nisu moć nego odgovornost i briga, mora biti centralni element franjevačke poruke modernoj demokraciji.

odozdo, od porobljenog stvorenja, od malenih i siromašnih koji su Isusovi ljubimci.

Tko se poziva na Božju pravednost, stvara mrežu odnosa kojom se u stvorenju ponovno uspostavlja skladna ravnoteža koju Bog želi (usp. 2 C 87). (Vidi o tome daljnja izlaganja u Lekciji o miru, L 23).

To je, naime, za njih bilo novo društvo u kojemu su živjeli. Iz ovoga razloga franjevačkoj akciji nije potreban novac ni moć da bi popravila svijet ... (Vidi o tome daljnja izlaganja u Lekciji o teologiji oslobođenja, Lekc 20).

i praksi posjeda i moći treba iz temelja drugačije razmišljati da bi se ne tome izgradio novi gospodarski poredak. Jedan primjer: Ne radi se o razgradnji posjeda kao takva nego o njegovoj novoj definiciji. Ako želimo zadržati svoj život na našem planetu, moramo odbaciti tradicionalno razmišljanje o posjedovanju (vidi o tome daljnja izlaganja u Lekciji 21).

Tek onda možemo govoriti o slobodi, dijeljenju, o zajedničkom vođenju ..., dakle o jednoj stvarnoj demokraciji, kad nadvladamo danas vladajuće razmišljanje o posjedovanju (vidi o tome daljnja izlaganja u Lekciji o kritici sustava, L 21).

Crkveni i franjevački izvori

Biblija:	Dt 15,11; Su 5,15; Ps 71,13s.; Iz 5,8; 58,7; Jer 17,5; Mt 5,12; 11,25; 26,11; Mk 14,7; Lk 4,16-22; Iv 10,11-21; 12,8; Dj 2 i 4; Fil 2,6ss.
Dokumenti Crkve:	SRS 16; SD 17; GS 63
Izvorski spisi:	1. i 2. kust; NbR 93; ŽK 14; OP 22; OK 1ss.; 2 C 73; 84; 1 Agn 4; 4 Agn 15-24
Međufanjevački dokumenti:	
OFM-FMCap-OFMConv	
OSC (klarise)	
OSF (TOR)	
Franjevačka zajednica: FZ	
Nadopune	

Uputa: Neka sudionici Tečaja nadopune navode iz izvora

Vježbe D

1. vježba:

Pročitaj 9. poglavlje Nepotvrđenog pravila:

(9. poglavlje: O prošenju milostinje)

1. Neka sva braća nastoje slijediti poniznost i siromaštvo Gospodina našega Isusa Krista i neka imaju na pameti kako ne smijemo ništa drugo imati od svega na zemlji osim, kako veli apostol: Imamo li hranu i odjeću, zadovoljimo se time (1 Tim 6,8).
2. I moraju se radovati kad se kreću među priprostim i prezrenim osobama, među siromasima i slabima, bolesnima i gubavima i među onima koji prose pokraj puta.
3. I kad bude potrebno neka idu u prošnju.
4. I neka se ne srame, nego neka radije imaju na pameti da je Gospodin naš Isus Krist, Sin sve-

- mogućega Boga živoga (Mt 16,16) učinio svoj obraz k'o kremen i nije se postidio (usp. Iz 50,7).
5. Bio je siromah i tuđinac i živio je od milostinje on sam i blažena Djevica i njegovi učenici.
 6. Pa kad ih ljudi budu izrugivali i ne budu im htjeli dati milostinje, neka zbog toga zahvaljuju Bogu, jer će za poruge primiti veliku čast pred sudištem Gospodina našega Isusa Krista.
 7. I neka znaju da se sramota ne uračunava onima koji je podnose nego onima koji je nanose.
 8. A milostinja je baština i pravo siromaha koje nam je zaslužio Gospodin naš Isus Krist.
 9. A braća koja se trude sakupljajući je primit će veliku nagradu i pomažu da je steknu i zado-biju djelitelji milostinje; jer sve što ljudi ostavljaju na svijetu propada, ali za ljubav i

milostinju što su je udijelili primit će nagradu od Gospodina.

10. I neka s pouzdanjem jedan drugome očituje svoju potrebu da jedan primi što mu treba a drugi da udijeli.
11. I neka svaki ljubi i njeguje svoga brata, kao što *majka hrani i njeguje* svoga sina (usp. 1 Sol 2,7), a za ovo će mu Bog dati milosti.
12. I *tko ne jede neka ne prezire onoga tko jede* (Rim 14,3b).
13. I kad god nastupi oskudica, dopušteno je svoj braći gdje god bila služiti se jelima koja ljudi mogu jesti, kao što Gospodin kaže o Davidu da je *jeo prinesene kruhove* (Mt 12,4).
14. I neka se sjete onoga što kaže Gospodin: *Pazite na se, da vam srca ne otežaju u proždrljivosti i pijanstvu i u životnim brigama, da u vama ne nastupi iznenada onaj dan:*
15. *jer će kao zamka nadoći na sve koji sjede po svemu krugu zemaljskom* (Lk 21,34-35).

16. Isto tako za vrijeme očite nužde neka braća postupaju sa stvarima koje su im potrebne kako im Gospodin udijeli milost, jer nužda ne poznaje zakona.

Pitanja:

1. Na koji način Franjo dovodi u vezu Isusa Krista i siromašne?
2. Koje zaključke povlači Franjo za sebe i za svoju zajednicu?
3. Kako Franjo pokušava nadvladati ljudsku nevolju?
4. Što razumiješ pod riječju "milostinja", i koje predodžbe Franjo povezuje s time?

2. vježba:

Drugi vatikanski koncil (1962.-1965.) prvi put se pozabavio temom siromaštva u Crkvi, siromašnom Crkvom i Crkvom siromašnih.

Pročitaj sljedeći komentar koji je napisao Mario von Galli SI:

"Time dolazim do koncilske teme koja je najuže povezana sa Siromaškom iz Asiza – mislim na siromaštvo u Crkvi, siromašnu Crkvu i Crkvu siromašnih. Iako ova tri izraza ne kažu isto, ipak su ih koncilski oci gotovo uvijek zajedno upotrebljavali kao da su sinonimi! Tema je stajala na početku koncila i bila je svima u ustima. Koncil se tada sastajao u maloj, ali svjetski zastupljenoj skupini biskupa i stručnjaka, dok se većina bavila sustavnom teologijom i strukturalnim pitanjima, ali je ova tema pri kraju ponovno dobila na važnosti ... Navodim kao primjer jednu intervenciju argentinskog biskupa iz Reconquiste, Juana

Irarte, iz treće sjednice (24. rujna 1964.), upravo kad se govorilo o reformi pastirske službe. On je rekao:

‘Molim svoju braću da se ‘brate’ suvremenom svijetu. Mi smo feudalni biskupi, mi moramo postati biskupima atomskog doba. Znakovi današnjega svijeta su: socijalizacija, urbanizacija, pluralizam kultura ... To od biskupa u prvoj liniji zahtijeva novi ‘stil življenja’. Biskup mora upotrijebiti vrijeme i sredstva da bi stvarno upoznao svijet u kojemu živi. Da bi dobio vremena za dijalog sa svojim svećenicima, svojim vjernicima i nekatolicima, on ne mora vršiti drugorazredne poslove, kao što je blagoslov zvona i slično. On mora naučiti jezik današnjega čovjeka. I stil kojim se izražava mora se promijeniti i postati mnogo jednostavniji. Njegov se autoritet mora drugačije izražavati. On mora svećenike i laike poticati na to da započnu s njime razgovarati i da

budu inicijativni. On mora biti svjestan toga da svoj autoritet vrši nad odraslim ljudima koji imaju smisla za odgovornost.

Posebnu važnost biskup mora pridavati siromaštvu, ne nekim pokretom koji slični kazalištu, nego tako što će u Crkvu uvesti novi stil. Biskup današnjice ne smije na sebi imati ništa kazališno, on mora nastupati posve jednostavno kao Ivan XXIII. ...

Ovdje je moderator naglo prekinuo biskupa. Nema vremena za bavljenje takvim neprimjerenim napadima! Ali, kako je govor trebao dalje ići znamo iz jedne Iriarteove publikacije, iz koje je "Le Monde" dobru godinu ranije donio sljedeći odlomak:

'Blago siromašnima', ja mislim na siromaštvo i na vanjsku jednostavnost Crkve kao pretpostavku za naviještanje Poruke. Poruka Crkve je bila, jest i uvijek će biti poruka o miru, istini, ljubavi, nadi i duhu služenja.

Ali ja također mislim: Kako je teško nama biskupima siromaštva Crkve Kristove u dvadesetom stoljeću dalje prenositi ovu Poruku, koja je već u svom početku bila uronjena u siromaštvo utjelovljenja, jaslica i križa, koju je naviještao jedan radnik, koji nije imao niti skloništa kao lisice, koji je svojim 'prijateljima', kako ih je zvao, prao noge, koji se služio jednostavnim govorom kad je govorio o izgubljenoj drahmi. Jednu poruku koja se danas upućuje ljudima proletherske strogosti, od kojih 65% trpe glad, mnogi žive u favelama, slumovima, gradovima s limenim krovovima, koji se međusobno nazivaju 'drugovima', koji su se navikli na oštri i neposredni govor svojih partijskih vođa, na dosadno-oštre linije njihovih nebodera i njihovih zrakoplova na mlazni pogon, na 'šortsove' njihovi vojnički vođa prilikom smotri. A mi, mi moramo ovu Poruku naviještati s mramorne visine naših oltara i naših 'biskupskih palača', u nerazumljivom baroku naših pontifikalnih dužnosnika, s njihovim, nama tuđim, baletom mitri i otuđenim opisivanjima našega crkvenog govora. K tomu, stupamo pred svojim narodom obučeni u purpur, vozimo se u automobilima najnovijega modela ili u odjeljcima prvoga razreda, a naš nas narod pozdravlja 'Preuzivšena Ekscelencijo', prigiba koljeno pred nama i ljubi kamen na našem prstenu.

Nije lako osloboditi se od ovoga tonama teškog tereta povijesti i baštine. Teško simplifikatorima koji to sve smatraju jednostavnim. Nemojmo proklinjati i predlagati jeftina rješenja! Gospodine, željeli bismo u molitvi i poniznosti, siromaštvu, jednostavnosti srca, u molitvi i pod zaštitom tvoje Majke dobiti od tebe puninu svjetlosti i potrebne hrabrosti kako bi Crkva u našem dvadesetom stoljeću našla svoj put i ostvarila ideal koji je tvoj sluga Ivan XXIII predstavio: Crkvu siromašnih.'

Ne, takva se reforma na Koncilu nije predviđala. Ona je imala nešto uznemirujuće, zastrašujuće za mnoge biskupe upravo zato što je tako konkretno ukazivala na istinu! Jer, gdje su bila mjerila kojih bi se moglo držati? Varao bi se dakako onaj tko bi vjerovao da se kod biskupa siromaštva radi o načetim pseudomisticima. Sigurno, dosta je prijedloga prvih mjeseci imalo u sebi nešto pretjerano. Nije se moglo zahtijevati da svi biskupi zamijene svoje skupocjene križeve dvjema drvenim gredama i odreknu se svih svojih prstenova kako su to učinili istočni dostojanstvenici ili da na njihovo mjesto postave prstenje bez ukrasa i dragog kamenja. Kakvu bi, dakle, vrijednost imali takvi znakovi kad bi bili zapovjedeni?

Malo bi se ljutnje moglo odstraniti, svakako. Ali se obnova Crkve može dogoditi samo na bazi dobrovoljnosti i kao znak unutarnjega držanja. Upravo biskup Iriarte, na kojega su u ovom kontekstu gledali kao na divljaka, nije propustio ovo primijetiti i upozoriti na "simplifikatore"! Ali dakako, prestrašeni moderator nije mu dopustio da se izgovori, toliko se strašio suočenja sa stvarnošću; a i tisak je – i to se mora reći – ispuštio ključni odsjek u svojoj publikaciji, a to je prigovor kojemu ni "Le Monde" ne izmiče" (M. V. Galli).

Pitanja:

1. Je li predstava jedne stvarno siromašne Crkve utopijska ili realno moguća? Zašto?
2. Koje će strukture jedna takva Crkva morati odbaciti a koje poticati?

3. vježba:

Pročitaj sljedeći tekst iz zaključnog dokumenta 4. generalne skupštine latinsko-američkih biskupa u Santo Domingo od 12. do 28. listopada 1992:

"Pastoralne temeljne linije"

Br. 180:

- S novom odlučnošću prioritetno opredjeljenje za siromašne u smislu Evanđelja zastupati i živjeti skromno u punoj predanosti Bogu, dijeliti posjed s drugima i tako slijediti primjer i riječi Gospodina Isusa.
- U smislu bratske ljubavi prema bližnjemu skrbiti prije svega za najsiromašnije od siromašnih i podržavati ustanove koje za njih skrbe: za oštećene, bolesne, osamljene i stare ljude, za napuštenu djecu, zatvorenike, bolesnike od AIDS-a i sve one kojima je potrebna pomoć "milosrdnoga Samaritanca".
- Preispitati individualne i zajedničke stavove i načine ponašanja kao i pastoralne strukture, da razmak od siromašnih ne bi bio povećan, nego da bi se omogućila blizina i dijeljenje s njima.
- Društvenu participaciju prema državi promovirati i zahtijevati zakone koji štite prava siromašnih.

4. vježba:

Pročitaj sljedeće tekstove:

Iz Izjave 5. generalne skupštine Ujedinjenih azijskih biskupskih konferencija (FABC), srpanj 1990.:

"B. Izazov nepravdnosti koja se nastavlja:

Stoga smo duboko svjesni da unutar našega kontinenta promjene postoji neizmijenjena realnost

Br. 181:

- Od naših župnih zajednica načiniti prostor za solidarnost.
- Podržavati i poticati organizacije koje se zalažu za solidarno gospodarstvo i s kojima naši narodi pokušavaju susresti se sa situacijom siromaštva, punom tjeskobe.
- Insistirati na odgovoru države s obzirom na sve teže situacije koje se zaoštravaju neoliberalnim gospodarskim modelom koji poglavito najsiromašnije pogađa. Upućuje se posebno na milijune Latinoamerikanaca koji se u neformalnom gospodarstvu bore za preživljavanje.

Pitanja:

1. Poznaješ li slične tekstove iz izjava biskupa ili Biskupskih konferencija tvoje regije?
2. U kojoj mjeri one određuju život i rad tvoje zajednice i mjesne franjevačke obitelji?

nepravdnosti. U Aziji i dalje postoji masivno siromaštvo. Stotinama milijuna ljudi zabranjen je pristup prirodnim resursima.

Iskorištavanja okoliša razara vrijedne resurse i tako razara materijalna i duhovna staništa mnogih naših naroda. Militariziranje zahtijeva rasipanje oskudnih resursa za armije i naoružanje nego iskorištavanje ovih izvora za zadovoljenje pravih

i hitnih ljudskih potreba. I dalje vrijede tradicionalni uzorci diskriminiranja žena. Žene obično najviše trpe u situaciji siromaštva i nepravdnosti. To vidimo u cvjetanju iskorištavanjem obilježenoga turizma gdje se žene i djeca tjeraju u prostituciji – to je stvar kako seksualnog morala kao i stvar strukturalne nepravdnosti. Siromaštvo također tjera i muškarce i žene na sezonski rad i njegovim se razvitkom često razara obiteljski život. Milijune je politički konflikt i gospodarska bezizglednost prisilila na to da postanu izbjeglice, da godinama žive po logorima koji su često stvarno kao prepunjeni zatvori. U mnogim azijskim društvima ostaje mito i korupcija izvorom teške nepravde.

Azija je zemlja za bezbrojne mlade ljude. Ali previše njih idu u susret budućnosti nezaposlenosti što je uzrok dubokog razočaranja. Nerodenoj se djeci praksom pobačaja sprječava najelementarnije i najfundamentalnije pravo na život. Još je vrlo rasprostranjen dječji rad (čak u robovskom odnosu). Naši mladi, koji tvore 60% azijskog stanovništva, u svom odgoju padaju pod utjecaj medija i društvenih prisila, koji pomažu trajanju realnosti nepravdnosti, a mladi su često njihova žrtva. S ovim su nepravdama povezane druge povrede ljudskih prava. Doživljuje oblike kulturalnog kapitalizma koji vrednote većine ili drske manjine nameće ostalom društvu. Sprječava se ili ograničava pristup odgoju i rad na temelju religije, kaste, političkog stava, gospodarskog stanja ili etničkog podrijetla. U ovim su društvima oni koji govore i djeluju u ime pravdnosti izloženi zatvaranju i drugim oblicima kažnjavanja. Sve su ove nepravdnosti međusobno usko povezane. Zajedno uzete, one postaju krizom preživljavanja.

Iz posinodalnog Apostolskog pisma Ecclesia in Africa pape Ivana Pavla II.

"Učiniti se govornikom onih koji nemaju glasa"

70. Ojačani u vjeri i u nadi u spasenjsku snagu Kristovu, sinodalni su oci na koncu svoga rada obnovili obvezu prihvaćanja izazova da u svakom, još tako različitom životnom području afričkih naroda budu sredstvo spasenja. "Crkva – tako su izjavili – mora i dalje prakticirati svoju

proročku ulogu i učiniti se glasom onih koji nemaju glasa da bi svugdje svakoj osobi bilo priznato ljudsko dostojanstvo i da bi u središtu svakog vladinoga programa stajao čovjek. Sinoda apelira na savjest državnih poglavara i odgovornih za javni život da u sve većoj mjeri jamče oslobođenje i razvitak svojih naroda. Samo se za ovu cijenu može graditi mir među narodima.

Evangeliziranje mora poticati one inicijative koje ljudima pridonose duhovnoj i materijalnoj egzistenciji i razvitku ljudi i njihovu oplemenjivanju. Radi se o razvijanju svakoga čovjeka i cijeloga čovjeka, koji se ne shvaća kao da stoji sam za sebe, nego u okviru solidarnog i skladnog razvitka svih članova jedne nacije i svih naroda zemlje.

Konačno, Evandjelje razotkriti i boriti se protiv svega čovjeka razara i oduzima mu dostojanstvo. "U provođenje naloga naviještanja u socijalnom području, što je jedan aspekt proročke dimenzije Crkve, spada i razotkrivanje zala i nepravdnosti".

Crkvena dimenzija svjedočenja

106. Naglašavajući crkvenu dimenziju svjedočenja, sinodalni su oci svečano izjavili: "Crkva će i nadalje ispunjavati svoju proročku ulogu i biti glas onih koji nemaju glasa".

A da bi se to djelotvorno ostvarilo, mora Crkva kao zajednica vjere i u svojim vlastitim strukturama i u međusobnim odnosima svojih članova biti postojani svjedok pravdnosti i mira. Poruka sinode izjavljuje hrabro: "Afričke su crkve također priznale da se u njihovu području ne poštuje uvijek pravdnost prema onima koji stoje u njezinoj službi. Crkva mora biti svjedok pravdnosti i stoga priznaje da se svaki koji ljudima govori o pravdnosti, sam mora potruditi da u očima drugih bude pravedan. Stoga se brižno moraju preispitati postupci, dobra ili životni stil Crkve.

Što se tiče poticanja pravdnosti i posebno obrane temeljnih ljudskih prava, ne smije apostolat Crkve biti prepušten improvizaciji. S obzirom na činjenicu da se u brojnim afričkim zemljama čine očite povrede dostojanstva i prava čovjeka, molim Biskupske konferencije da svugdje gdje toga nema, organiziraju komisije "za pravdnost i mir", i to na različitim razinama. One trebaju

kršćanske zajednice učiniti prijemljivim za Evanđeljem u njima probudene odgovornosti s obzirom na obranu ljudskih prava.

107. Ako je naviještanje pravednosti i mira bitni sastavni dio evandeoske zadaće, onda iz toga slijedi da poticanje ovih vrednota mora svakako pripadati pastoralnom programu svake kršćanske zajednice. Stoga insistiram na potrebi da sve aktivne osobe moraju biti na odgovarajući način školovane za ovaj pastoral: 'Izobrazba, koju treba imati kler, redovnici i laici u odgovarajućem području njihova pastora, mora se osobito posvetiti učenju socijalnog nauka Crkve. Svatko, kako odgovara njegovu životnom stanju, mora postati svjestan svojih prava i dužnosti, mora upoznati smisao i službu za zajedničko dobro kao i kriterije odgovarajućeg upravljanja javnim dobrima i besprijekorne prisutnosti u političkom životu da bi se tako s obzirom na socijalne nepravедnosti mogao vjerodostojno umiješati.

Kao organizirano tijelo unutar zajednice i nacije, Crkva ima pravo i dužnost sudjelovati u izgradnji pravednog i miroljubivog društva, i to svim sredstvima koja joj stoje na raspolaganju. Ovdje treba spomenuti njezin apostolat u područjima odgoja, zdravstva, socijalne osjetljivosti i drugih pomoćnih programa. U mjeri, u kojoj Crkva ovim svo-

jim aktivnostima pridonosi u uklanjanju neznanja, za poboljšanje javnoga napretka i zdravlja i za poticanje jačega sudjelovanja svih u problemima društva u duhu slobode i suodgovornosti, ona stvara uvjete za napredak pravednosti i mira."

Pitanja i zadaće:

1. Navedi konkretne primjere nepravедnosti u tvom okolišu.
2. Koje korake poduzima tvoja mjesna Crkva, da bi se učinila govornikom onih koji nemaju glasa?
3. Koje korake možeš poduzeti ti (sam ili s drugima) da bi poticao pravednost i posebno obranu temeljnih ljudskih prava?
4. Kakvu solidarnost smiju i mogu očekivati Azijati, Afrikanci ili Latinoamerikanci od franjevačkih ljudi drugih zemalja/regija?
5. Koje bi se suradnje morale započeti?
6. Koje suradnje postoje već u tvojoj regiji?
7. Kako na to reagiramo mi kao mjesna zajednica?
8. Kako se u konkretnim slučajevima može iskoristiti međunarodnu franjevačku zajednicu?

5. vježba:

Rijetko se spominje ona satirična priča o bogatašu koja nas vodi do duboko proživljenoga smisla za pravednost svetoga Franje. U Pismu vjernicima on govori o jednome bogatašu, koji pred svoju smrt ne pokazuje kajanje što nije platio svoje dugove.

"I zaista je proklet čovjek koji povjerava i polaže svoju dušu i tijelo i sve svoje u takve ruke. Zato Gospodin govori po proroku: Proklet čovjek koji se uzda u čovjeka (Jer 17,5). I odmah pozovu svećenika. I svećenik mu reče: 'Hoćeš li primiti

pokoru za sve svoje grijehе?' On odgovara: 'hoću'. – 'Hoćeš li, koliko možeš, svojim imetkom zadovoljiti za sve što si počinio time što si prevario i oštetio ljude?' On odgovara: 'Ne!' A svećenik: 'Zašto ne?' – 'Jer sam sve predao u ruke rođacima i prijateljima.' Tada počinje gubiti govor i tako taj bijednik umre.

Ali, neka znadu svi da gdje god i na koji god način čovjek umire u smrtnome grijehu bez zadovoljštine, kad je mogao zadovoljiti a nije zadovoljio, davao mu grabi dušu iz njegova tijela s

tolikom tjeskobom i boli da to nitko ne može shvatiti osim onoga koji prima. I svi talenti i vlast i znanje i mudrost što misli da ima (usp. Lk 8,18) oduzet će mu se (Mk 44,25). Sve svoje ostavlja rođacima i prijateljima, i oni sve uzimaju i dijele i poslije govore: 'Prokleta mu duša jer nam je mogao više dati i steći negoli je stekao!'. Tijelo pojedu crvi. I tako gubi i dušu i tijelo u ovom kratkom životu i ide u pakao gdje će se mučiti bez završetka.

Pitanja:

1. Što ovom usporedbom Franjo želi reći?
2. Kakvo shvaćanje vlasništva dolazi u ovom tekstu do izražaja?

Primjene

E

Prva primjena

Pitanja:

1. Koje novo siromaštvo postoji na socijalnoj, političkoj, ekonomskoj, kulturalnoj, zdravstvenoj ... itd. razini u tvom okolišu?
2. Koje akcije već postoje u franjevačkoj obitelji u tvojoj regiji?
3. Koje bi akcije bile moguće i poželjne za franjevačku obitelj u tvojoj regiji ili u tvojoj zajednici?

Druga primjena

Meditiraj o sljedećim izričajima:

Iz doba crkvenih otaca (Bazilije Veliki)

Gladnome pripada kruh
Koji kod tebe u kući propada
Potrebitome pripadaju cipele
Za koje se pod tvojim krevetom plijesan hvata
Golome pripada odjeća
Koja visi u tvome ormaru
Bijednome pripada novac
Koji u tvome novčaniku gubi vrijednost.

Siromaštvo u Prvom svijetu (Christopher William Jones)

Ne boj se IHM-a!
On je starica
Puna nabora i prljavštine
I zaudara na vino.
On nosi poderani kaput,
Torbicu od zakrpa
I puši cigarete koje je sam savio.
Ne boj se njegova jezika!
Ne boj njegova izgleda!
Ne boj se njegova smrada!
ON je tvoj Bog!

Posjed kod američkih Indijanaca
(iz slikovne serije: "Indijanci govore"):

"Kad su misionari došli,
Mi smo imali zemlju a oni
Bibliju. Danas mi imamo
Bibliju a oni zemlju."

Zadaće:

1. Razmišljaj o ovim izričajima i izloži se njihovoj provokaciji.
2. Usporedi ih s Mt 25,31-46.

Boff, L.,

- Aktualisierung der franziskanischen Armut: Solidarität mit den Armen: A. Camps/G. Hunold (izd.), Erschaffe mir ein neues Volk (Mettingen, 1982) 65-90.
- Zärtlichkeit und Kraft. Franz von Assisi mit den Augen der Armen gesehen (Düsseldorf, 1983).

Charlemagne, B.,

Ein Kamel im Nadelöhr. Die Abenteuer eines Lebens mit den Armen (Düsseldorf, 1981).

Egger, W.,

Nachfolge als Weg zum Leben. Chancen neuer Methoden dargelegt an Mk 10,17-31, (Klosterneuburg, 1979), usp. Geist und leben 53 (1980) 312.

Flood, D.,

Die wirtschaftliche Grundlage der franziskanischen Bewegung in ihrer Entstehungszeit: Wissenschaft und Weisheit 44 (1981) 184-204.

Galli, M. von,

Gelebte Zukunft: Franz von Assisi (Luzern, 1970) 108ss.

Geremek, B.,

Geschichte der Armut. Elend und Barmherzigkeit in Europa (München, 1988).

Gimpel, J.,

Die industrielle Revolution des Mittelalters (Zürich 2, 1981).

Gutiérrez, G.,

Armut als Solidarität und Protest: Isti, Theologie der Befreiung (München 5, 1980) 268-286.

Jones, Ch. W.,

in: E. Hug/A. Rotzetter/B. Trüeb/M. Zoll: Überall zuhause. Von der Weisheit der Schnecke (Schwyz, 1982).

Kämpchen, M. (izd.),

Im Lebenskreis der Armen: Indisch-christliche Spiegelungen der Hoffnung (Freiburg, 1981).

Dječji centar Kralje (izd.),

"Indianer sprechen", Postkartenserie zu dem Buch: "Ein Indianer kennt keinen Schmerz" (Wichdorf).

Klinger, E.,

Armut. Eine Herausforderung Gottes. Der Glaube des Konzils und die Befreiung des Menschen (Zürich, 1990).

Klöcker, M./Tworuschka, U. (izd.),

Besitz und Armut (München, 1986).

Kuster, N.,

- Thomas von Celano und Klaras Armut. Beitrag zu einer Neuinterpretation der beiden Franziskusviten und zur Diskussion über den Verfasser der Klaralegende: Wissenschaft und Weisheit 1/59 (1996), 45-79.
- Das Armutsprivileg Innozenz' 111. und Klaras Testament: Echt oder raffinierte Fälschungen?: Collectanea Franciscana 1-2/66 (1996), 5-95.

Leclerc, E.,

Franziskus von Assisi oder Rückkehr zum Evangelium (Werl, 1983).

Lohfink, N.,

Option für die Armen. Das Leitwort der Befreiungstheologie im Lichte der Bibel: Stimmen der Zeit 110 (1985) 449-464.

Lorscheider, A.,

Die kontemplative Dimension des Ordens Lebens in Lateinamerika. neobjavljen članak (Fortaleza, 1980).

Manselli, R.,

Franziskus: der solidarische Bruder (Zürich, 1984).

Mollnar, A.,

Die Waldenser. Geschichte und
europäisches Ausmaß einer
Ketzerbewegung (Göttingen, 1980).

Missionszentrale der Franziskaner e. V. (izd.),

iz niza: Berichte -Dokumente -Kommentare:

- sv. 1 : Pueblos Herausforderung an die Franziskaner (Bonn, 1979).
- sv. 16: Schwestern ohne Klostermauern – Franziskanerinnen inmitten der Armen (Bonn, 1983).
- sv. 18: Zwischen Anspruch und Wirklichkeit Franziskanische Menschen stellen sich der Armut (Bonn, 1983).
- sv. 37: Wort und Leben -500 Jahre Evangelisierung Lateinamerikas, Umkehr und Neubewertung (Bonn, 1988).
- sv. 39: Das Wort beruft das Gottesvolk (Bonn, 1988).
- sv. 47: Dein Wort ist Leben/2 –Bibelmeditationen Lateinamerikanischer Ordensleute (Bonn, 1991).
- sv. 65: Mutter Erde - neue Erde. Reflexionen und Texte aus Lateinamerika (Bonn, 1996).

Müller, A.,

Alles hat seine Zeit. Gedanken über Gott und die Welt (Bonn, 1997).

Noggler, O.,

Das Leben teilen: Franziskaner unter Indianern: A. Camps/G. Hunold (izd.), Erschaffe mir ein neues Volk (Mettingen, 1982) 106-118.

Ratzinger, J.,

Der Einfluß des Bettelordenstreites auf die Entwicklung der Lehre vom päpstlichen Universalprimat. Unter besonderer Berücksichtigung des heiligen Bonaventura: Theologie in Geschichte und Gegenwart (München, 1957) 697-724.

Rotzetter, A.,

- Die Entscheidung des hl. Franz für die Armen: Franziskanische Studien 64 (1982) 27-45.
- Franz von Assisi und die Kirche der Armen: Geist und Leben 56 (1983) 252-261.

Schmitt, J. C.,

Les citations biliques et canoniques dans les traités médiévaux sur la pauvreté (XIV-XV siècles): Etudes, 547.

Schottroff, L./Stegemann, W.,

Jesus von Nazareth - Hoffnung der Armen (Stuttgart, 1978).

Tajništvo Njemačke biskupske konferencije (izd.),

Papinsko vijeće "Cor Unum". Der Hunger in der Welt: Verlautbarungen des Apostolischen Stuhls 128 (Bonn, 1996).

Strahm, R.,

Warum sie so arm sind (Wuppertal, 1992).

Tagore, R.,

Githanjali: Bruder aller Menschen, der missionarische Aufbruch in Franziskus von Assisi. izd. Missionszentrale der Franziskaner (Werl, 1976) 77.

Zorell, F.,

- Lexicon Hebraicum Veteris Testamenti (Rim, 1989).
- Lexicon Graecum Novi Testamenti (Rim, 1990)

Siromašan za siromašne

Siromaštvo
Bodlja u tijelu svijeta

Ništa imati
Ništa vrijediti
Što će sutra biti?
Zašto ja?

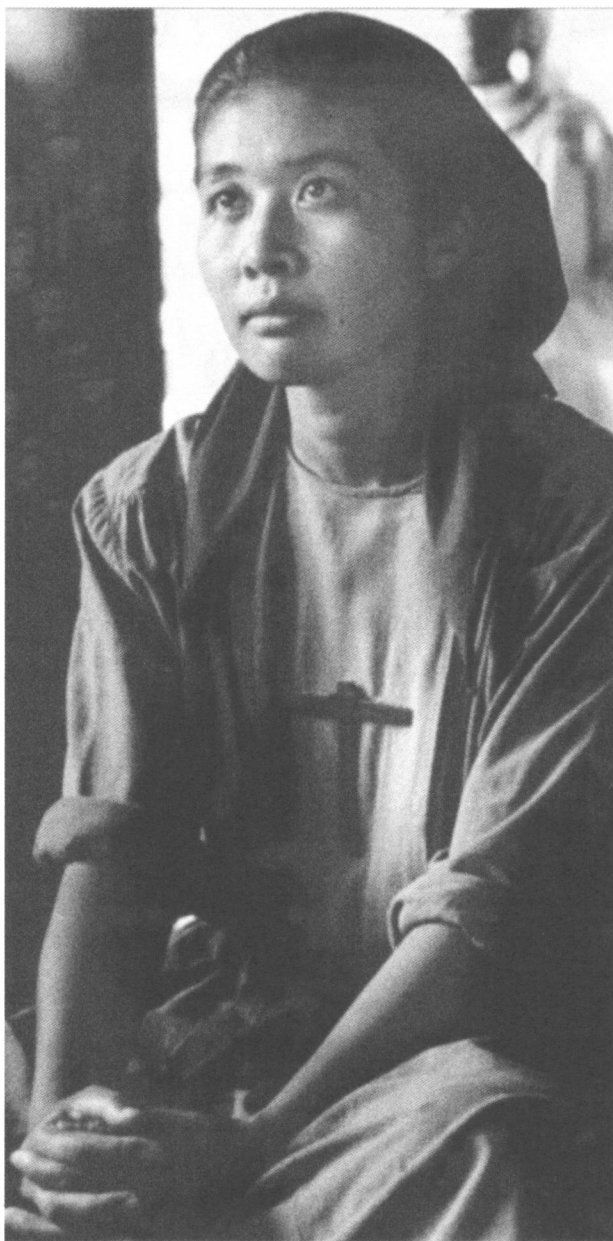
Povik za životom
Za više života
Za pravednošću

Siromaštvo
Bodlja u tijelu svijeta
Crkve

Ništa htjeti imati
Ništa htjeti vrijediti
Siromašnom brat i sestra
Biti
Dragovoljno
Nesigurnost živjeti
Priznanje vlastite
Bijede
Bogatstvo kao
Božje stvorenje birati

Siromaštvo
Povik za životom
Za više života
Povik i za ljubavlju

Thomas Dienber OFMCap

Japanska "mala Isusova sestra" u Papui, Nova Gvineja.
Foto: Melters

Rad s Osnovnim tečajem o franjevačkoj misionarskoj karizmi

- Lekcije
- Dokumenti Crkve i Reda
- Franjevački izvorni spisi

"Osnovni tečaj o franjevačkoj misionarskoj karizmi" (CCFMC) je otpočetak koncipiran i obrađen međufranjevački, internacionalno i interkulturalno. On obuhvaća 25 lekcija u formatu A4 s prosječno 30 stranica. Na početku je uvod u strukturu i metodu učenja tečaja.

Dokumenti Crkve

- Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve "Ad Gentes"
- Izjava o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama "Nostra aetate"
- Apostolsko pismo "Evangelii nuntiandi"
- Držanje Crkve prema pripadnicima drugih religija
- Enciklika "Redemptoris Missio"
- Enciklika "Redemptor Hominis"
- Dijalog i naviještanje
- Za budućnost u solidarnosti i pravednosti
- Papinsko vijeće "Cor unum"

Dokumenti Reda

- Medellín, 1971: Generalni kapitul OFM
- Madrid, 1973. Pozvanje našega Reda danas
- Mattli, 1978. Treće plenarno vijeće OFMCap
- Mattli, 1982. Međufranjevačka poruka
- Asiz, 1982. Konferencija o islamu
- Gubbio, 1982. Izjava o ekološkoj situaciji
- Bahia, 1983. Vijeće Reda OFM
- Pravilo Trećeg reda

Franjevački izvorni spisi

- Spisi svetog Franje Asiškog
- Spisi svete Klare
- Život i čudesa svetog Franje Asiškog (Toma Čelanski)
- Legenda trojice drugova
- Legenda Perusina
- Franjo, andeo sa šest pečata (prema svetom Bonaventuri)

Struktura tečaja

A. Franjevačka obitelj – nositeljica posebne misije

1. Kršćanstvo kao religija utjelovljenja
2. Franjevačka obitelj
3. Međufranjevačka suradnja danas
4. Formacija i daljnja formacija

B. Temelji franjevačke misionarske karizme

5. Biblijsko-proročka podloga franjevačke misije
6. Izvor misije u tajni Trojstva
7. Franjevačka misija prema ranim izvorima
8. Vjernost i izdaja: povijest franjevačke misije
9. Franjevačka misija prema suvremenim izvorima

C. Religiozno-mistična dimenzija franjevačke misionarske karizme

10. Jedinstvo kontemplacije i misije
11. Odluka za Krista i univerzalna širina
12. Univerzalno bratstvo/sestrinstvo: pomirenje s Bogom, čovjekom i prirodom
13. Franjevačko poslanje i naviještanje Riječi
14. Sestre i braća u sekulariziranom svijetu
15. Dijalog s drugim religijama – franjevački put
16. Susret s muslimanima
17. Interkulturacija kao franjevačka zadaća
18. Franjevački san jedne ameroindijanske Crkve

D. Socijalno-politička dimenzija franjevačke misionarske karizme

19. Franjo Aisiški i opredjeljenje za siromašne
20. Teologija oslobođenja iz franjevačke perspektive
21. Proročka kritika društvenih sustava iz franjevačke perspektive:
Prvi dio: kapitalizam
Drugi dio: marksizam
22. *Kao muško i žensko stvori ih...*
Franjevački izazov
23. Franjevački mirotvorni rad
24. Naš odnos prema znanosti i tehnici

Sažetak

25. Stalna zadaća franjevacu u Crkvi